

GAP GEZİ REHBERİ - 2

ŞANLIURFA - MARDİN - ŞIRNAK

Fotoğraflar

Kültür ve Turizm Bakanlığı Arşivi

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Arşivi

GAP Eylem Planı İletişim ve Tanıtım Projesi Arşivi

Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Harita

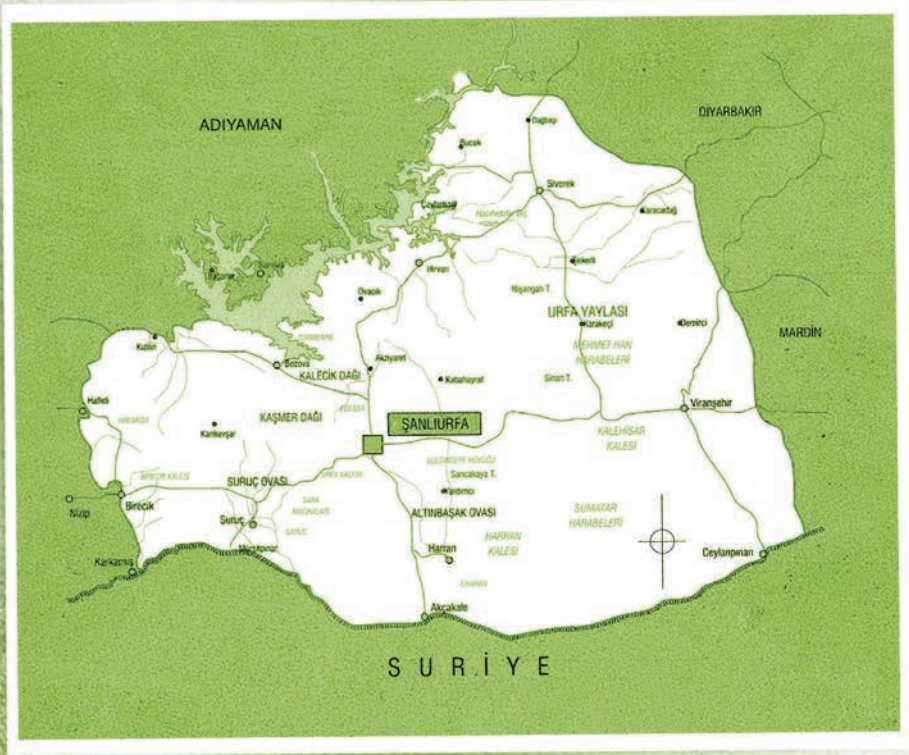
Güneydoğu Anadolu Rehberi,

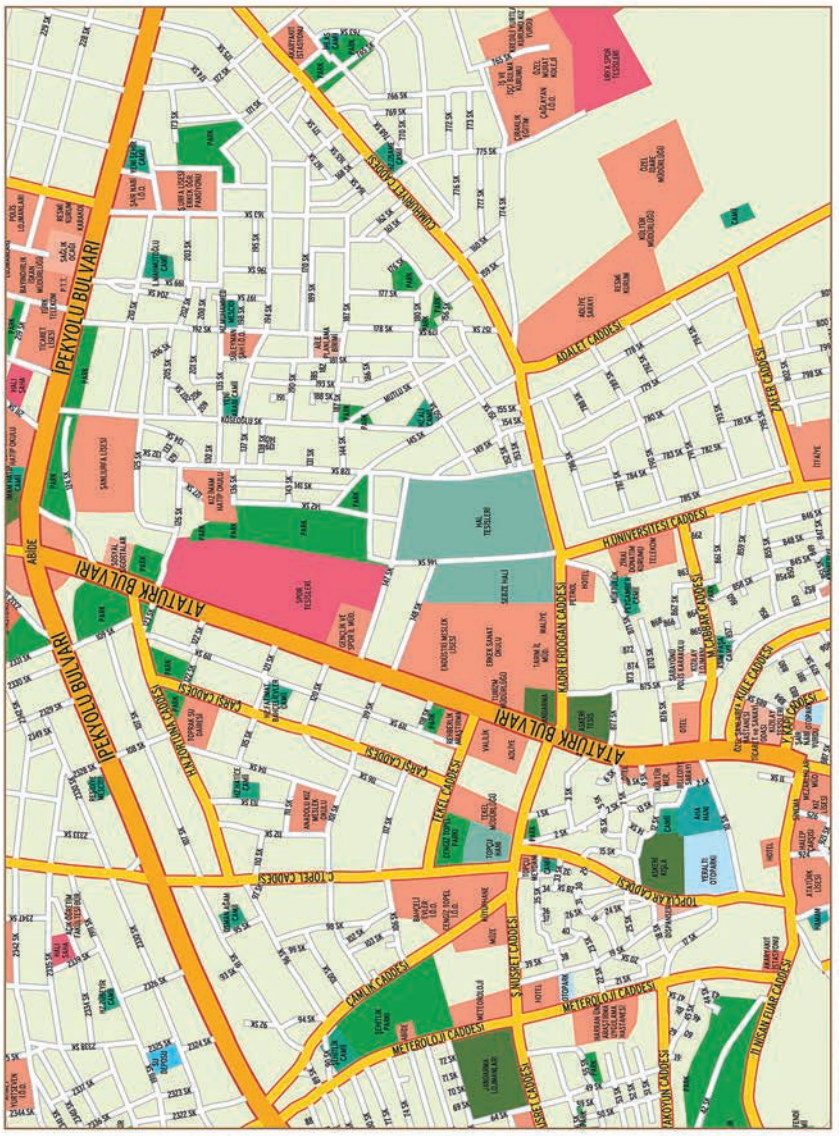
Gaziantep Ticaret Odası Yayınları 2007

ISBN 978-605-4667-08-6

GAP GEZİ REHBERİ 2

ŞANLIURFA

ŞANLIURFA

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Şanlıurfa, doğuda Mardin, batıda Gaziantep, kuzeybatıda Adıyaman, kuzeydoğuda Diyarbakır illeriyle çevrilidir ve ilin güneyinde 789 km'lik Türkiye-Suriye sınırı uzanır. İlin geniş bir bölümü, büyük Arabistan masifinin düzleşmiş kuzey bölümü ile Güneydoğu Torosların güney etekleri üzerinde yer alır. Güneye doğru gidildikçe dağların yüksekliği azalır ve ilin güneyi geniş ovalarla kaplıdır. Bunların başlıcaları Suruç, Harran ve Viranşehir ovalarıdır.

Yüzölçümü 18.584 kilometre kare olan Şanlıurfa'da genel itibarıyla karasal iklim kendini gösterir. Yazları çok kurak ve sıcak, kışları bol yağışlı, nispeten ılıman geçer. Merkez ilçenin yanısıra Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Halfeti, Harran, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir ilçelerinden oluşan Şanlıurfa ili, 2010 yılı verilerine göre 1 663 371 kişilik bir nüfusa sahiptir.

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan ilde, ekili alanların büyük bir bölümü tahıl üretimine ayrılmıştır. GAP'la birlikte tekstil ve giyim sanayinin geliştirilmesi hedeflenirken yemeklik yağ ile yem üretimi sanayii kuruluşlarının ekonomik kapasiteleri ve sayısının da artırılması planlanmıştır.

BİR BAKIŞTA ŞANLIURFA

Harran'ı, Balıklıgölü, Ceylanpınar'ı ve mimarisi ile zengin bir kültür mirasına ve doğaya sahip "Peygamberler Kenti" Şanlıurfa...

Kurtuluş Savaşı sırasında gösterdiği büyük direniş nedeniyle "Şanlı" ünvanını alan il, aynı zamanda dinler tarihindeki önemli yeriyle "Peygamberler Kenti" olarak da bilinmektedir. Gerçekten de yeryüzünde, bu kadar çok peygamber adıyla birlikte anılan kent çok azdır. Din tarihçileri, Hz. Adem (A.S.)'in çiftçilik yaptığı, Hz. İbrahim Halil, Hz. Eyyüp, Hz. Şuayb, Hz. Yakup, Hz. Elyasa gibi peygamberlerin yaşadığı yer olarak yine Urfa'yı gösterir. Bunun yanında büyük imparatorluklara da merkezlik etmiş bir şehirdir Şanlıurfa.

Güneydoğu Toroslar'ın orta kesiminin güney eteklerindeki şehirin kuzeyi dağlık, güneyi ise geniş ovalarla çevrilidir. Bölgeye özgü ceylanlar ve soyu tükenmekte olan Kelaynak kuşları koruma altındadır. Şanlıurfa dinsel özellik taşıyan çok sayıda tarihî yapısı, han ve çarşısıyla bölgenin en önemli kültür turizmi merkezlerinden biridir.

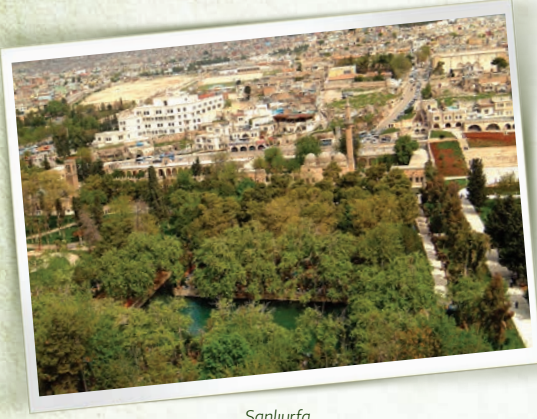
Şanlıurfa

ŞANLIURFA ADININ KAYNAĞI

Kentin bilinen en eski adı Edessa'dır. M.Ö. 4. yüzyılda bölgeye hâkim olan Selevkoslar Döneminde kente verilen bu ad, yakın zamana değin Makedonya Krallığı'nın merkezi olduğu sanılan Edessa'dan gelir. Sonraki adı olan Urfa'nın, Süryanice Orha, Orhai ya da Urhai'den kaynaklandığı sanılmaktadır. Yöre halkının 1920'deki Fransız işgaline karşı gösterdiği destansı direnişin anısını yaşatmak amacıyla kentin adı 1984'te Şanlıurfa olarak yenilenmiştir.

ÇAĞLAR BOYUNCA ŞANLIURFA

Tarih Öncesi Dönemde Şanlıurfa, Bölge'de bulunan diğer kentler gibi Mezopotamya ve Anadolu arasındaki önemli geçiş noktalarından biriydi. Bölge'de günümüze değin, tarih öncesi döneme ait 400'den fazla yerleşim saptanmış ve bunların 30'unda bugün de devam eden arkeolojik araştırma kazıları başlatılmıştır.

Şanlıurfa

Balıklıgöl

Yerleşik hayata geçiş, tarımın başlangıcı, ilk köylerin kurulmasıyla başlayan ve ardından krallıkların ortaya çıkışına kadar devam eden süre boyunca; Bölge'deki Nevali Çori, Mezraa Teleilat ve Göbekli Tepe gibi çok sayıda yerleşim, uygarlık tarihine ışık tutan önemli buluntular sunarken, Bölge'nin kültürel gelişimi hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

Tarihsel kayıtlar Bölge'nin ilk siyasi hâkiminin, M.Ö. 2500'lerde kurulan ve uzun süre bu hâkimiyetini sürdüren, Hurri-Mitanni Devleti olduğunu gösterir. M.Ö. 12. yüzyılda gerçekleşen Ege Göçleriyle bu hâkimiyet sona ermiştir. Bölge M.Ö. 1. yüzyılda bölge Yeni Asur Devleti'ne geçmiş ve ardından M.Ö. 7. yüzyıl ortalarından itibaren Perslerin hâkimiyetine girmiştir. Bunu Makedon hâkimiyeti izlemiş ve Büyük İskender' in ölümünden sonra Selevkos Devleti'nin topraklarına dâhil edilen kentte M.Ö. 2. yüzyılda Aramiler tarafından merkezi Edessa olan Abgar Prensiği kurulmuştur. Daha sonraki dönemlerde Şanlıurfa, Romalılar ve Partlar arasında tarafsız bir bölge olarak kalmış ve 117 yılında Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde Bölge askerî koloni olarak yönetilmiştir. 395 yılından sonra Bizans İmparatorluğu sınırları içinde kalan Urfa Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Orta Çağ'ın erken dönemlerinde stratejik bir öneme sahip olan Bölge; Araplar, İranlılar, Haçlılar ve Türkler arasındaki mücadelelerle kısa süreli siyasi otorite değişikliklerine sahne olmuştur. 1516'da Osmanlı topraklarına dâhil olan Urfa, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 1926 yılında il ilan edilmiş Fransız işgaline karşı kazandığı galibiyet nedeniyle, 1984'te "Şanlı" ünvanını kazanmıştır.

TARİHİN İZLERİ

GÖBEKLİ TEPE

Şanlıurfa'nın 15 kilometre kuzeydoğusunda Örencik Köyü yakınındaki en yüksek tepe üzerindedir. Buluntuların dönem özelliklerine göre farklı olması, bölgenin Neolitik Döneme özgü bir yerleşme olmadığını, daha çok kutsal bir merkez, bir tapınma alanı olduğu fikrini güçlü kılmıştır. M.Ö. 10500- 8600 yılları arasına tarihlenen kalıntıların boyutları, Neolitik Dönem için beklenmedik büyüklükte anıtsal yapı niteliği gösterir. Buranın, toplu tapınma geleneğine sahip birçok avcı toplayıcı grubun ortak inancı ve katkısıyla oluşturulmuş bir dağ tapınağı olabileceği, araştırmacılar arasında yaygın bir görüştür. Bu özelliği sayesinde tarımsal üretime geçişin takip edilmesinde anahtar yerleşim niteliği taşıdığı söylenebilir. Günümüzde kazı çalışmaları devam eden Göbekli Tepe, şimdiden uygarlık tarihi açısından çığır açıcı veriler sunmaktadır.

Göbekli Tepe

Göbekli Tepe

NEVALİ ÇORI

Hilvan ilçesinin Kantara Köyü yakınındaki bu höyükte Neolitik, Kalkolitik ve İlk Tunç çağlarına ait kültür katmanlarına rastlanmıştır. Ancak en çarpıcı buluntular, Neolitik Dönem kalıntıları arasındaki bir tapınağa ait olduğu sanılan kalıntılardır. Yapının tabanında insan figürlerinin kazındığı iki dikili taş bulunmaktadır.

Heykeller ve taş kaplamalarda ayı, kurt, tilki, yılan, kuş, kaplumbağa gibi hayvan figürleri kullanılmıştır. Bu figürler, bunların törensel ve dinsel işlevinin olduğunu düşündürmektedir. Bu yönüyle yerleşmenin, benzerlik gösterdiği Göbekli Tepe'yle birlikte dönemin sosyal yapısıyla ilgili arkeolojiye önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Harran Ulu Cami

HARRAN

Şanlıurfa'nın 44 km. güney doğusunda bulunan ve her yıl binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilen tarihi kent Harran, kendi adıyla anılan ovanın merkezinde kurulmuştur. Tevrat'ta da "Haran" olarak geçen yerin burası olduğu söylenir. İslam tarihçileri kentin kuruluşunu Nuh Peygamber'in torunlarından Kaynan'la ya da İbrahim Peygamber'in kardeşi "Aran"la ilişkilendirir. XIII. yüzyıl tarihçilerinden İbn-i Seddat, Hz. İbrahim'in Filistine gitmeden önce bu şehirde yaşadığını, bu nedenle Harran'a Hz. İbrahim'in şehri de denildiğini yazar.

Helenlerin "Kharran" Romalıların "Carrhae" dedikleri Harran'ın sözcük anlamı Akadcada "kervan yolu"dur. Harran, Kuzey Mezopotamya'dan gelerek batı ve kuzey batıya bağlanan önemli ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunur. Bu konumundan ötürü Harran, Anadolu'daki yerleşimlerle sıkı ticaret ilişkileri bulunan Assurlu tüccarların önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur. Anadolu ve Mezopotamya arasındaki ticaret akışının binlerce yıl Harran üzerinden yapılmış olması, bu tarihi kentte zengin bir kültür birikiminin oluşmasını da sağlamıştır.

Harran'ın ilk yerleşimi olan Höyükteki, Neolitik Dönemden başlayıp M.S. 13. yüzyıla kadar uzanan katmanlar, Bölge'deki yerleşimin ne kadar eski ve sürekli olduğunun en iyi ispatıdır. Höyüğün eteğindeki Ulu Cami'nin temellerinde, Sabaîlerin Ay Tanrısı Sin için inşa ettikleri tapınağın kalıntıları olduğu düşünülmektedir.

ŞANLIURFA

Harran; Ay, Güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya'daki Assur ve Babil halkının politeist inancına dayanan Paganistliğin (Putperestlik) önemli merkezlerinden olması nedeniyle de önemli bir yerleşmedir. O dönemde ve daha sonrasında Harran'da Astronomi biliminin ileri seviyede olması da buna bağlanmaktadır.

Dönemin üç büyük felsefe ekolünden biri olarak bilinen "Harran Ekolü" ve dünyanın bilinen ilk üniversitelerinden biri olan Harran Üniversitesi de Şanlıurfa'nın dünya kültür mirasına olan katkısının en somut örnekleridir.

Emevi hükümdarlarından II. Mervan 744'de Harran'ı Emevi Devleti'nin başkenti yapmıştır. Emevilerin Asya kolu, 750'de Abbasilere yenilerek yine Harran'da sona ermiştir. Abbasi hükümdarı Harun Resit dönemindeyse Harran Üniversitesi, en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Harran'daki iç kalenin ise İslam kaynaklarında Emevi halifesi II. Mervan'ın yaptırdığı iddia edilen sarayın kalıntısına ait olduğu sanılmaktadır.

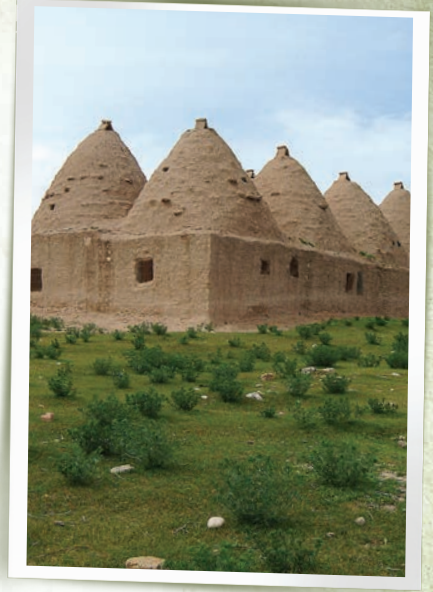
Günümüzde, Cullab ve Deysan ırmakları kurumuş olduğundan Harran, sudan ve yeşilden mahrum bir ovanın ortasında, binlerce yıllık görkemli geçmişinin kanıtlarını ziyaretçilere sunmaktadır. Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tünelleriyle Harran Ovası'na akıtılan Fırat'ın suları, Harran'ı tarihteki yeşil ve verimli günlerine tekrar kavuşturma gayretindedir.

Harran

Harran Höyük

Geleneksel Harran Evleri

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

İlk Çağdan beri varlığı bilinen Harran Üniversite'sinin, sınırlı da olsa tarihsel kaynaklarda, özellikle İslami Dönemde bilim ve sanatta öncü konumda olduğu görülmektedir. Buna karşın kalıntılarına hala ne yazıkki ulaşılammış olan üniversiteyle ilgili olarak, günümüzde yanlış biçimde Emevi dönemine ait Ulu Cami'nin kalıntıları üniversitenin kalıntıları olarak gösterilmekte ve minaresi de rasat kulesi olarak tanıtılmaktadır.

HARRAN ŞEHİR SURLARI

Elips biçimindeki Harran şehrinin, bazı kaynaklara göre sekiz ya da altı kapısı vardır, çok sayıda burcu olan, kesme taşlardan inşa edilmiş mustahkem bir surla çevrili olduğu bilinmektedir. Surların dışında yer alan ve günümüzde toprakla dolmuş olan hendeğin eskiden su ile dolu olduğu sanılmaktadır. Şehrin güneydoğusundaki bölümü ortadan kalkmış olan surların yerini bu alanda içkale tamamlar. Günümüzde yer yer yıkılmış olan Harran surlarının, buna rağmen kalıntıları izlenebilmekte ve kapılarından da sadece Halep Kapısı ayakta durmaktadır.

HARRAN ULU CAMİ

Harran Höyüğü'nün kuzey doğu eteğinde yer alan Ulu Cami'nin; revaklı avlusu, şadırvanı ve taş süslemeleriyle Anadolu'nun ilk anıtsal camilerinden biri olduğu sanılmaktadır. Çeşitli kaynaklarda "Cami el-Firdevs (Cennet Camii) veya "Cuma Camii" adlarıyla da bilinmektedir.

ŞEYH YAHYA HAYAT EL-HARRANİ TÜRBESİ VE CAMİİ

Şeyh Yahya Hayat el-Harrani, XII. yüzyılda Harran'da yaşamış ve 1185'de burada vefat etmiş büyük bir İslam alimi ve mutasavvufudur. Şeyh Hayat'ın türbesi ve türbenin güneyine bitişik olan camisi, Harran şehir surlarının kuzey batısındaki mezarlık alanında bulunur. Cami ve türbe 1999-2001 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiştir.

GELENEKSEL HARRAN EVLERİ

Harran köklü geçmişi kadar kubbeli evleriyle de dikkat çeker. Kovan evler olarak da adlandırılan Harran evleri, külah biçimindeki konik evlerdir. İlginç bir doku oluşturan ve ilçenin güney kesiminde yoğunlaşan bu evler, ören yerlerinden toplanan tuğlalarla, eski kentin kalıntıları üzerine son 150- 200 yılda inşa edilmiş yapılardır. Bölge iklimine son derece uyumlu olan bu evler, içinde yer aldığı bölgeyle birlikte, 1979'da arkeolojik ve kentsel sit alanı olarak tescil edilmiştir. Bu evlerden bir örnek, 1999'da Harran Kaymakamlığı tarafından restore ettirilerek "Kültür Evi" olarak turizmin hizmetine sunulmuştur.

Harran Şehir Surları

Geleneksel Harran Evleri

ŞUAYB ANTİK KENTİ

Harran'a 38 kilometre uzaklıktaki Şuayb Antik Kenti M.S. 4-5. yüzyıl Geç Roma Dönemine tarihlenmektedir. Harran'dan Han el-Ba'rur Kervansarayı'na giden şose yolun devamında yer alan kent, Özkent Köyü yakınında bulunmaktadır. Oldukça geniş bir alana yayılan bu tarihi kentin etrafı, yer yer kalıntıları görülen surlarla çevrilidir. Kent merkezinde çok sayıda kaya mezarı üzerine kesme taşlardan yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılara ait bazı duvar ve temel kalıntıları günümüze kadar gelebilmiştir. Efes Antik Kentini andıran görkemli mimarisiyle göze çarpan kent, adını bir efsaneye göre burada yaşayan Şuayb Peygamber'den alır. Bugün de kentteki bir mağara, Şuayb Peygamber'in makamı olarak ziyaret edilmektedir. Arkeologların görüşleriye, bu yerleşmenin Harran Ovası'nda yaşayanlar tarafından yazlık olarak inşa edildiği ve kullanıldığı yönündedir. Izgara planlı sokaklarıyla tipik Roma yerleşimi olan kentte, her evin bir su kuyusu ve bir avlusu bulunur.

Şuayb Antik Kenti

SOĞMATAR ANTİK KENTİ

Şanlıurfa-Mardin yolunun 35. kilometresinde Mercihan Beldesi'ne 30 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Şuayb Antik Kentin'den kuzeye doğru devam eden yoldan ulaşılan kent, merkeze bağlı Yardımcı (Sumatar) Nahiyesi'ne bağlı Yağmurlu Köyünde bulunmaktadır.

Hz. Musa'nın burada çiftçilik yaptığı ve köy içindeki kuyulardan birini Hz. Musa'nın mucizevi asasıyla açtığı rivayet edilir. Köyün ortasında yer alan höyük, Soğmatar'ın milattan önceki dönemlerde kurulduğunu göstermektedir. Tepedeki duvar ve burç kalıntıları, höyüğün M.S. II. yüzyılda kale olarak kullanıldığının ispatıdır.

Araştırmalar göre Soğmatar M.S. 2. yüzyılda Pagan dininin merkezidir. Bu dinin baştanrısı Mare-lahe'yi (tanrıların efendisi) temsil eden bu açık hava mabedi, "Kutsal Tepe", Soğmatar'ın yerleşim düzeni açısından merkezini oluşturur. Kutsal Tepe'nin çevresindeki tepelerde yer alan 7 yapı kalıntısı Güneş, Ay, Satürn, Jüpiter, Mars, Venüs ve Merkür tanrılarını temsil eder. Kutsal Tepe'ye çıkan Somatar'lı Paganların bu tapınaklara yönelerek ibadet ettikleri düşünülmektedir. Soğmatar Kalesi'nin 250 metre kuzey batısında yer alan Pognon Mağarası olarak adlandırılan mağaranın duvarlarında da yine M.S. 150-200 yıllarına ait tanrıları ve önemli kişileri tasvir eden insan kabartmaları bulunur.

Soğmatar Antik Kenti

Soğmatar Antik Kenti

HALİL-ÜR RAHMAN GÖLÜ (BALIKLI GÖL)

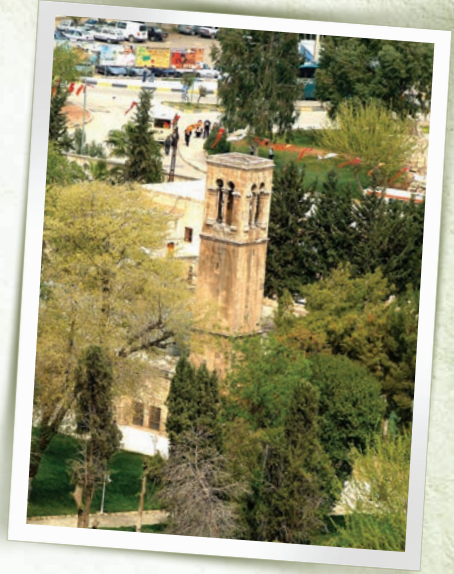
Şanlıurfa'nın simgelerinden biri olan ve Balıklı Göl olarak da bilinen Halil-ür Rahman Gölü, Rızvaniye Cami'nin önünde yer alır. 150 metre uzunluğunda ve 30 metre genişliğindeki gölün derinliği ortalama 3,5 metredir. Efsaneye göre, Hz. İbrahim, zalim hükümdar Nemrut tarafından ateşe atıldıktan sonra bir mucize gerçekleşir; ateş suya, odunlar da balığa dönüşür ve etrafı bir gül bahçesi olur. Bu mucizenin gerçekleştiği mekânın Balıklı Göl ve çevresi olduğuna inanılır. İçindeki sazın türü balıklar kutsal sayılır ve bu balıkların avlanması yasaktır.

Halil-ür Rahman Gölü (Balıklıgöl)

Halil-ür Rahman Gölü (Balıklıgöl)

Aynzeliha Gölü

AYNZELİHA GÖLÜ

Halil-ür Rahman Gölü'nün hemen güneyinde, Urfa Kalesi'nin önünde yer alan yaklaşık 150 metrekarelik bir göldür. Yine efsaneye göre, Hz. İbrahim ateşe atıldıktan sonra, Nemrut'un kızı Zeliha da kendisini ateşe atar. Zeliha'nın düştüğü yerde oluşan göl, Zeliha gölü veya pınarı anlamına gelen Ayn Zeliha adını buradan alır. Bu göldeki balıklar da kutsal kabul edildiğinden avlanmamaktadır.

Aynzeliha Gölü

Aynzeliha Gölü

URFA KALESİ

Halil-ür Rahman ve Ayn Zeliha göllerinin güneyinde bir tepe üzerine kurulu kaleye ait ilk kayıtlara 6. yüzyılda rastlanır. 9. yüzyılda Abbasiler tarafından surları yeniden inşa edilen kale, düzgün kesme taşlardan ve dikdörtgen planlı olarak yapılmıştır. 25 adet burcu olan yaklaşık 1,5 kilometre uzunluğundaki kalenin ancak Harran Kapısı, Bey Kapısı'na ait Mahmutoğlu Kulesi ile yer yer duvar ve burç kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. Kalede bulunan anıtsal iki sütuna ait Süryanice yazılmış kitabeden, sütunların Edessa Kralı IX. Manu Döneminde, M.S. 240-242'de, yani kale yapılmadan önce anıt olarak dikildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Dönemine kadar farklı onarımlar geçiren kalede, özellikle kuşatma sırasında kullanılmak üzere Ayn Zeliha Gölüne kadar inen gizli bir tünel de bulunmuştur.

Urfa Kalesi

Urfa Kalesi

Halfeti

Halfeti

HALFETİ

Fırat'ın karşı kıyısında bulunan Rumkale, Halfeti'nin sembolüdür. Akdeniz ikliminin yaşandığı ilçede muz, greyfurt, hurma gibi çok çeşitli meyve ve sebze yetişir. Halfeti, son yüzyılda sahip olduğu kültür birikimiyle de önemini artırmıştır.

Fırat Nehri kıyısındaki Halfeti, 3 bin yıllık bir geçmişe sahiptir. M.Ö. 855 yılında Asur kenti olan Halfeti, M.Ö. 540'da Perslerin egemenliğine girmiştir. Bu tarihten itibaren bölgeye Pers kültürü hakim olmuştur. M.Ö. 245 yılından sonra 100 yıl kadar Mısır hâkimiyetinde kalan Halfeti, daha sonra Sasaniler, Emeviler ve Abbasilerin kontrolü altında varlığını sürdürmüştür. Ardından Roma İmparatorluğu'nun kontrolüne giren bölgeyi, 1290'da Mısır ordusu yeniden ele geçirmiş ve Kal'at ül Müslimin adını vermiştir. 1516 yılında Mercidabık Savaşı'yla Osmanlıların

Halfeti

hâkimiyetine giren Halfeti'de, bu dönemde müslüman nüfus artmış ve önemli bir yerleşim olma özelliğini sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan bölge; 1954 yılında Şanlıurfa'ya bağlı ilçe yapılmıştır.

Birecik Barajı tamamlandıktan sonra; çukurluk bir alanda kurulu olan Halfeti'nin büyük bir bölümü sular altında kalmış durumdadır. Yerleşimdeki bu değişimle yöre halkı yakındaki Karaotlak bölgesine göç etse de Halfeti'den arta kalan yamaçlardaki yerleşimlerde hızla gelişen bir kültür turizmi başlatmıştır.

Halfeti'nin bir başka yönü de bölgenin en özgün mimarisine sahip olmasıdır. Bunda ilçenin yerleştiği coğrafyanın etkisi büyüktür. Halfeti yer şekilleri bakımından diğer yerleşim yerlerine oranla daha faklı bir coğrafyaya sahiptir. Bu nedenle bölgeye ve iklime uyum sağlayan bu farklı mimari belirli karakteristik özellikleriyle göze çarpmaktadır. Genellikle iki katlı, taştan ve düz damlı olan Halfeti evleri, Fırat'a paralel dizilişleriyle birbirinin manzarasını kapatmayan bir düzene sahiptir.

Ülkemizde sadece Halfeti'de yetişen Siyah Gül, ilçede istisnasız her evin süsü durumundadır. Siyaha yakın koyu kırmızı renkli, yarı katmerli ve kokulu olan bu gül türü ilk ve sonbaharda çiçek açar. 1-1,5 metre yükseklikte bir çalı olan bu türün çiçekleri, 6-7 santimetre çapındadır. Bu ender rastlanan gül türüyle ilgili yapılan son araştırmalarsa ilginç bir sonucu ortaya çıkarmıştır. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Turhan Baytop'un araştırmasına göre, siyaha yakın koyu kırmızı renkli Halfeti Gülü'nün, 1859 yılında Fransız gül yetiştiricisi Guillot tarafından üretilen "14. Louis" türü olduğu belirlenmiştir. Buna karşın bu türün Halfeti'ye ne zaman, nereden ve nasıl geldiği bilinmemektedir.

RUMKALE

Rumkale, Halfeti'nin kuzeyinde, Şanlıurfa Karayolu'na bakan bir tepe üzerinde yer alır. Yakın bir geçmişe kadar Halfeti'nin bir kazası olan Rumkale, Asurlular Döneminde Şitamrat adıyla bilinmekteydi. 12. yüzyılda Ermeni Piskoposluğu'nun merkezi haline gelen Rumkale, 1292 yılında Memlük topraklarına katılmıştır.

Rumkale

1516'da Mercidabık Savaşı'yla Osmanlı egemenliğine girmiş ve Halep eyaletine bağlanmıştır. 16. yüzyılda önemi artmış ve bir eyalet olarak bölgesel yönetimin merkezi olmuştur. Aziz Nerses Kilisesi ve Barşavma Manastırı kalıntıları Rumkale'de görülmesi gereken yerler arasındadır.

BİRECİK KALESİ

Birecik ilçe merkezindeki kale Fırat Nehri'nin doğu yamacını oluşturan kayalıklar üzerine kuruludur. Üzerinde inşa edildiği beyaz renkli kireçtaşı kayalıklardan ötürü Beyaz Kale (Kal'etül Beyza/Beyda) de denilen yapının 13. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Birecik Kalesi'nin Romalılar, Franklar ve Memlükler döneminde onarım gördüğü bilinmektedir.

SİVEREK KALESİ

Siverek İlçesi'ndeki bir höyük üzerinde bulunan kalenin Asur Döneminde inşa edildiği sanılmaktadır. 30-35 metre yükseklikteki kale, eski Kottopolis şehrini koruma amaçlı olarak kullanılmıştır. Roma Döneminde kalenin sur ve burçları sağlamlaştırılmış, Bizans Döneminde de Arap akınlarına karşı kullanılmıştır. İçinde sarnıç ve yapı kalıntılarına rastlanan kale ve çevresi günümüzde Siverek Belediyesi tarafından ağaçlandırılmış durumdadır.

ÇİMDİN KALE

Şanlıurfa-Mardin karayolunun 60. kilometresi yakınlarında bulunan kalenin bir kayalık tepe üzerine 12. yüzyılda Eyyubiler Döneminde savunma ve konaklama amaçlı olarak inşa edildiği sanılmaktadır. Yüksek kemerli anıtsal kapısı halen ayakta olan Çimdin Kale'nin çevresi de kayadan oyulan derin bir savunma hendeği ile çevrilidir. Kale üzerinde çeşitli yapı kalıntıları ve bir su kuyusu yer almaktadır.

KELOŞK-DEYR ŞEBEK

Birecik İlçesi'nin İnceler Köyü sınırları içinde yer alan ve Deyr Şebek'in Roma Dönemi'ne ait bir karakol olduğu tahmin edilmektedir. Yöre halkı tarafından Keloşk olarak adlandırılan alanda iki yapı kalıntısı ve bir kaya mezarlığı bulunmaktadır.

HALEPLİ BAHÇE MOZAIKLERİ

Antik Edessa Kenti, bugün Şanlıurfa merkezde, Halil'ür-Rahman Gölü'nün yanındaki bir yerleşim alanının altında bulunmaktadır. Kentin kültür kalıntılarından kuşkusuz en önemlisi

Halepli Bahçe Mozaikleri

Halepli Bahçe Mozaikleri

Halepli Bahçe'deki mozaiklerdir. Halepli Bahçe'deki mozaikler, 2007 yılında yapılan kazılarda gün ışığına çıkarılmış ve mitolojideki savaşı Amazon kadınları resmeden ilk mozaiklerden biri olması nedeniyle de dünyadaki eşsiz örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi tarafından çıkarılan mozağin ilk etapta 100 metrekarelik bölümü görülebilir duruma getirilmiştir.

Halepli Bahçe Mozaikleri

Halepli Bahçe Mozaikleri

MEVLİD-İ HALİL MAĞARASI

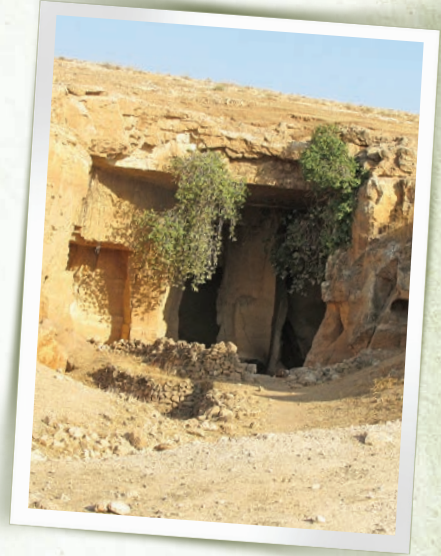
Balıklı Göl yakınlarındadır. Hz. İbrahim Peygamber'in bu mağarada doğduğuna inanılır ve halk tarafından Mevlid-i Halil Mağarası'ndan çıkan suyun zemzemden sonra en şifalı su olduğu kabul edilir.

SENEM MAĞARALARI

Soğmatar'ın 11 kilometre kuzeyinde yer alan Büyük Senem Mığar Köyü'ndeki mimari kalıntılar ve kayalara oyulmuş evler, bölgenin Hristiyanlığın ilk dönemlerinde önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Köy içindeki tepe üzerinde yer alan üç katlı anıtsal kalıntının bir manastır ya da saraya ait olduğu sanılmaktadır. Bunun kuzeyinde, bezemelerinden Bizans Döneminde yapıldığı tahmin edilen kayalara oyulmuş kiliseler bulunur. Günümüzde yapıların büyük bölümü ev, ahır ya da depo olarak kullanıldığından, oldukça hasar görmüş durumdadır.

BAZDA MAĞARALARI

Bazda Mağaraları, Harran'a 19 kilometre uzaklıkta, yolun sağında yer alır. "Bazda", "Albazdu", "Elbazde" veya "Bozdağ Mağaraları" adıyla bilinen alan, aslında yüzlerce yıl önce kullanılmış eski bir taş ocağı kalıntısıdır. Kayalara yazılmış Arapça kitabelerden, bu taş ocağının 13. yüzyılda farklı kişilerce işletildiği anlaşılmaktadır. Harran, Şuayb Antik Kenti ve Han el-Ba'rur gibi çevredeki pek çok tarihî alanın inşasında, buradan gelen malzemenin kullanıldığı sanılmaktadır. Yüzlerce yıllık işletme sonucunda oluşan çok sayıda tünel ve galeri, ziyaretçilerin büyük ilgisini çekmektedir.

Bazda Mağaraları

ATATÜRK BARAJI

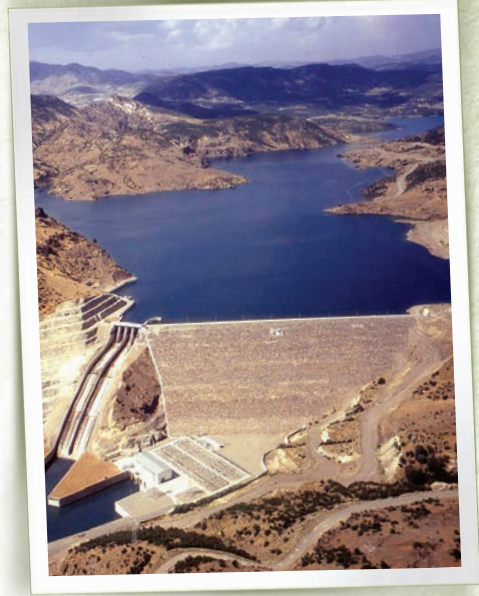
Şanlıurfa ve Adıyaman illeri arasında, Bozova ilçesi yakınlarında Fırat Nehri üzerinde yer alan Atatürk Barajı, Türkiye'de sulama ve hidroelektrik üretimi için şimdiye kadar yapılmış en büyük barajdır. İlk adımları 1936'da atılan ve adı Karababa olan barajın, 1981 yılında Atatürk'ün 100. doğum yıldönümü nedeniyle, adı Atatürk Barajı olarak değiştirilmiştir.

Türkiye'nin en büyük, dünyanın da 4. büyük barajı olan Atatürk Barajı'nın set yüksekliği, 169 metre, uzunluğu 1600 metre, kalınlığı da tabanda 800, en üstte 15 metredir. 817 kilometrekarelik bir alana, 48,5 milyar metreküp su hacmine sahip olan baraj gölü, Van ve Tuz Gölü'nden sonra ülkenin üçüncü büyük gölü durumundadır. Bu kapasitesiyle; yapım çalışmaları süren tüneller de hizmete girdiğinde Şanlıurfa, Harran, Mardin, Ceylanpınar, Siverek, Hilvan

ve Bozova ovaları olmak üzere toplam yaklaşık 1 milyon 600 bin hektarlık alanı daha suya kavuşturacaktır. Baraj, ürettiği elektrik enerjisiyle de ülke gereksiniminin yaklaşık 1/3'ünü karşılamaktadır.

MUSTAFA KEMAL PAŞA ANIT ÇEŞMESİ

Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi, Gaziantep-Diyarbakır-Mardin yolu kavşağındaki park içinde bulunur. Halk arasında Yol Gösteren Çeşmesi adıyla da bilinmektedir. Anıt çeşme, 1917'de Mutasarrıf Şehit Nusret Bey tarafından Çanakkale'de savaşan Urfalı şehit ve gazilerin anısına yaptırılmıştır. İlk olarak Vali Konağı önüne dikilen anıt, 1972 yılında bugünkü yerine taşınmıştır.

Atatürk Barajı

HARB-I UMUMÎ ŞEHİTLERİ ANITI

Hükümet Konağı'nın önündeki kavşakta bulunur. I. Dünya Savaşı'na katılan Urfalı şehit ve gazilerin anısına 1917'de yaptırılan anıt 8,5 metre yüksekliğindedir. Toplam 4 kitabesi olan anıt üzerindeki yazıların tümü ünlü Urfalı Hattat (Lobut) Ahmet Vefik Efendi tarafından yazılmıştır. Daha önce, Vilayet binası önündeki bulunan anıt 1983'te bugünkü yerine taşınmıştır.

ŞANLIURFA KAPI

Sağlam durumda günümüze ulaşabilen tek şehir kapısıdır. Sur dışına açılan doğu kapısını boydan boya dolaşan şerit kitabeye göre, 1483'te Memluklu sultanı Kayıtbay tarafından yaptırılmıştır.

MEÇAN KAPI

Bir bölümü günümüze kadar gelebilmiş olan sur kapısı, yine Memlûklü sultanı Kayıtbayın Emriyle 1484'de yapılmıştır. Bugün bakımsız bir durumda olan Meçan Kapı'nın kuzeybatı ve doğu duvarları tümüyle, güney duvarı ise kısmen ayakta.

CINCIKLI HAMAM

Siverek ilçe merkezinde bulunan hamamın ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Geçirdiği pek çok onarım nedeniyle eski hali bozulan yapının Siverek Belediyesi tarafından restorasyonu yapılarak “Siverek Kültürünü Tanıtım Merkezi” olarak kullanılması planlanmaktadır.

ŞANLIURFA'DA MÜZELER

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI ŞANLIURFA MÜZESİ

Şehitlik Mahallesi, Çamlık Caddesi'nde bulunan müze, arkeoloji ve etnoğrafya bölümlerinden oluşur. 1965 yılında, 1500 metrekarelik bir alan üzerinde inşaatına başlanan müze binası, 1969 yılında ziyarete açılmıştır. Bölgedeki kazılardan ele geçen malzemenin artması nedeniyle, zamanla genişletilerek bugünkü halini almıştır.

Müzenin giriş katında Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağlarına ait kalıntılarla Babil, Asur, Hitit Dönemlerine ait buluntular sergilenmektedir. Etnografya bölümündeyse; yöresel giysiler, bronz ve gümüş oymalı kitabeler, pencere kanatları ve ahşap kapılar görülebilir. Müze bahçesinde yine çeşitli dönemlere ait büyük boyutta taş eserler kronolojik sırayla sergilenmektedir.

ŞANLIURFA DEVLET RESİM HEYKEL MÜZESİ VE GÜZEL SANATLAR GALERİSİ

HACI HAFIZ AHMET EFENDİ EVİ

Kara Meydan semtinde bulunmaktadır. Geleneksel Urfa evlerinin en güzel örneklerinden biri olan müze ve galeri binası, Hacı Hafız Ahmet Efendi Konağı olarak da bilinir. 1888 yılında inşa edilen bu tarihi ev, 1979 yılında Kültür Bakanlığı'nca kamulaştırılmış ve 1998'de de restorasyonu yapılarak hizmete açılmıştır. Periyodik sergilerin açıldığı, koleksiyonlarında yer alan çeşitli plastik eserlerin sergilendiği müzede yılın belli dönemlerinde halka açık resim, fotoğraf, seramik ve el sanatları kursları da verilmektedir.

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ

MAHMUD NEDİM EFENDİ KONAĞI

Atatürk Mahallesi'nde bulunan konak, Kürkçüzade Mahmud Nedim Efendi tarafından 1903 yılında yaptırılmıştır. Avrupa ve Urfa mimarisinin karışımı özellikler gösteren yapı, işgal döneminde Fransızlar tarafından karargâh olarak kullanılmıştır. Kesme taştan iki katlı olarak yapılmış olan konağın eyvanı sütunlarla süslüdür. Şanlıurfa Valiliği tarafından onarımı gerçekleştirilmiş olan konak, 2009 yılında “Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi” olarak hizmete sunulmuştur.

DOĞAL GÜZELLİKLERİ

TEK TEK DAĞLARI MİLLİ PARKI

Tek tek Dağları; flora, fauna zenginliği, kültürel, tarihi ve arkeolojik özellikleri ile ülkemizdeki ender alanlardan biridir. Harran Ovası ile Viranşehir Ovası arasında uzanan toplam 19.335 hektarlık alanda uzanan bölge, 2007 yılında Tek tek Dağları adıyla millî park ilan edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 304 endemik tür yani dünya üzerinde sadece burada yaşan 304 türde canlı bulunmaktadır. Bunlardan 58'i ise yalnızca Şanlıurfa ili çerçevesinde yaşamını sürdürmektedir.

Millî park bozkır türleri açısından büyük önem taşır. Alanda yaygın olarak menengiç, peygamber çiçeği (Centaurea), gelincik (Papaver rhoes), kekik (Tymus sp.), sütleğen (Ephorbia sp.), köy göçüren (Circium arvense) ve papatya türleri hâkimdir. Kurt, alakarga, ekin kargası, kınalı keklük ve nesli tehlikede olan ceylan (Gazella dorcas), nesli ulusal ölçekte tehlike altında olan toy ve sürüngen türlerinden varan da yaşamaktadır. Senem Mağarası, Şuayb Antik Kenti ve Soğmatar Harabeleri de millî park sınırları içinde yer almaktadır.

Karaali Kaplıcaları

Tek tek Dağları Millî Parkı

KARAALİ KAPLICALARI

Şanlıurfa'nın 40 kilometre güneydoğusunda bulunan Karaali Köyü'ndedir. Su sıcaklığının 49–55 derecelerde olduğu bölgede, İl Özel İdaresi tarafından yaptırılmış biri apart otel olmak üzere iki büyük konaklama tesisi bulunur. Sinir sistemi, eklem, cilt, dolaşım ve benzeri hastalıklara iyi geldiği bilinen sıcak yeraltı suyu, kaplıca turizmi dışında seracılık amacıyla da kullanılmaktadır.

Gölpınar Mesire Alanı

GÖLPINAR MESİRE ALANI

Gölpınar mesire alanı, Şanlıurfa'nın Karaköprü beldesinde, piknik ve doğa yürüyüşü gibi etkinliklerin yapılabilirdiği 200 hektarlık bir korudur. İlin bu yoğunluktaki tek ormanlık alanı olan Gölpınar'da, bir ceylan üretim ve iyileştirme ünitesi de bulunmaktadır.

ATATÜRK BARAJI BOZOVA MESİRE ALANI

Bozova ilçesi sınırları içinde, Atatürk Barajı baraj gölü kıyısında bulunmaktadır. Aşağı Çatak sınırları içerisindeki, Holan Tepesi olarak bilinen ormanlık alanda kurulmuş olan mesire alanı, yöre halkı tarafından gününbirlik geziler için kullanılmaktadır. Spor alanları, botanik bahçesi ve çeşitli sosyal tesisler de alan içinde bulunmaktadır.

Atatürk Barajı Bozova Mesire Alanı

KARACADAĞ

Sönmüş bir volkan olan Karacadağ, 1919 metre yüksekliğiyle Siverek ve Diyarbakır sınırında yer alır. Güneydoğu Anadolu'da kar tutan ender coğrafyalardan biri olan Karacadağ'ın, kasım ayından itibaren dört aylık kayak sezonu bulunmaktadır. Valilik tarafından düzenlenmiş bir kayak pistinin yer aldığı bölgede, 250 metrelik bir lift ile kafeterya ve küçük bir hizmet evi mevcuttur.

Karacadağ

KELAYNAKLAR

Birecik'in sembolü olan Kelaynaklar, doğal yaşam ortamı olarak dünyada sadece Fırat Nehri kıyılarında Birecik'i ve Nil Nehri vadisini tercih etmektedir. 1977 yılında koruma altına alınan bu kuşların, tarım ilaçları ve aşırı avlanma yüzünden 1950'li yıllardan itibaren sayıları hızla azalmıştır. 70'li yıllarda soyları tükenmeye yüz tutmuştur. Bu tarihlerde Orman Genel Müdürlüğü tarafından kurulan Kelaynak Üretim ve Koruma İstasyonu'nda koruma altına alınan bu kuşlar, yörede bolluk ve bereketin sembolü olarak kabul görülür. Her yıl kelaynakların üreme amacıyla ilçeye gelişleri, 1984'den bu yana Kelaynak Festivali adıyla bir bahar festivali olarak kutlanır.

CEYLANPINAR'IN CEYLANLARI

Ülkemizde sadece Şanlıurfa Ceylanpınar yakınlarında görülen bu hayvanların anavatanının Ortadoğu ve Kuzey Afrika olduğu bilinmektedir. 1940'lardan 1960'lı yıllara kadar Ceylanpınar'da ve Suruç-Cizre arasındaki bölgede 500 başlık sürüler halinde görülen ceylanların, 1970'li yıllara gelindiğinde, kontrolsüz avlanma yüzünden nesli tehlikeye girmiştir. Bu yıllarda kurulan üretim çiftliğinde koruma altına alınan ceylanların sayısı, bugün yaklaşık bin dekarlık bir alanda, 1200 başa ulaşmış durumdadır.

KUŞÇULUK

Yöredeki pek çok ilde olduğu gibi Şanlıurfa halkının başlıca uğraşlarından biri de kuş beslemektir. Özellikle güvercin ve keklik yetiştiriciliği bunların başında gelir. Kendine özgü bir meslek olarak da görülmekte olan bu merakın yöre mimarisini de etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Geleneksel Urfa evlerinin hayat adını alan avlusuna bakan pencerelerinin üst kısmında, 'Kuş Takaları' denilen kuş evlerine sıkça rastlanır. Özellikle güvercin yetiştiriciliğinin revaçta olduğu ilde, keklik yetiştiriciliği de büyük ilgi görür. Başta Tektek Dağları olmak üzere bölgede yaygın olarak gözlenen keklik türleri, tuzaklarla canlı olarak yakalanır ve meraklılarının bulunduğu kahvehanelerde sergilenerek satılır.

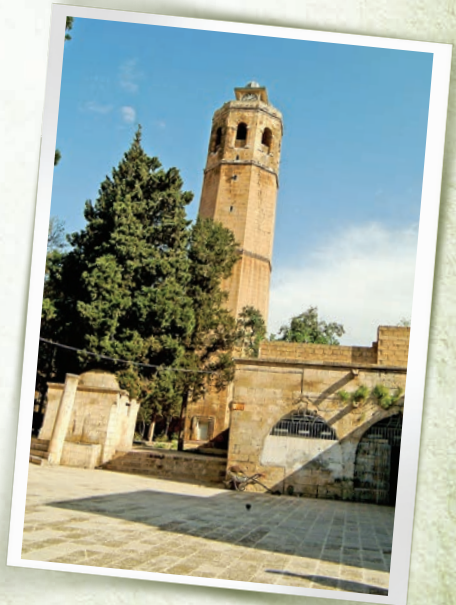
ATÇILIK

Şanlıurfa, at yetiştiriciliği yönünden adını duyurmuş illerden biridir. Ülkemizdeki Arap atlarının yaklaşık üçte birinin Şanlıurfa'daki haralarda yetiştirildiği tahmin edilmektedir. Atın uğur sayıldığı Urfa kültüründe, at beslenen ev ve çevresindeki yedi evin bu uğurdan nasiplendiğine de inanılır. Ülkemizdeki resmi at yarışları yapılan altı ilden biri olan Şanlıurfa'nın, 750 dönümlük arazi üzerine kurulu bir hipodromu bulunmaktadır.

İNANÇ TURU

ULU CAMİ (KIZIL KİLİSE)

Urfa'nın merkezinde bulunan caminin kitabesi olmadığından, kimin tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Şehrin en eski camilerinden biri olan Ulu Cami, Kızıl Kilise olarak da bilinen St. Stephan Kilisesi kalıntıları üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin avlu duvarları, sütunları, sütun başlıkları ve minare olarak kullanılan sekizgen çan kulesi günümüze kadar ulaşabilmiştir. Minare Cumhuriyet döneminde eklenen saatle kentin ilk ve tek saat kulesi görevini de sürdürmektedir.

Ulu Camii

CİRCİS PEYGAMBER CAMİ

Şanlıurfa Yeni Hal semti yakınlarında bulunur. Bugün caminin bulunduğu yerde, 5. yüzyılda Aziz Sergius Kilisesi'nin yer aldığı bilinmektedir. Eski kent surları dışındaki bu yapı, istilalar sırasında zarar görmüş ve yerine daha sonra camiye dönüştürülmüş olan, Aziz Circis Kilisesi inşa edilmiştir. Camiye çevrilirken kilisenin planı korunmuş, yalnızca kuzey cephesine üç bölümlü bir son cemaat yeri ile minare eklenmiştir.

HASAN PADİŞAH CAMİİ

Balıklı Göl civarında, Akarbaşı mevkindeki caminin 15. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı sanılmaktadır. Şeyh Abdurrahman oğlu Hacı Yakub tarafından, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan adına yaptırılan cami, belli aralıklarla dört kez onarım görmüştür.

FIRFIRLI CAMİ

(ON İKİ HAVARİ KİLİSESİ AZİZ HAVARİLER KİLİSESİ)

Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Yeniyol) bulunan yapı, On İki Havari Kilisesi olarak da bilinir. Kilise olarak inşa edilen yapının kitabesi, günümüze kadar ulaşmadığından inşa tarihi bilinmemektedir. Kaynaklara göre Hristiyanlık açısından büyük önem taşıyan ve Van bölgesindeki Varak Manastırı'nda bulunan "Varak Haçı", 1092 yılında Urfa'ya getirilerek bu kiliseye konulmuştur. Mihrap üzerindeki kitabeden, 1956 yılında camiye çevrildiği anlaşılmaktadır. Cami gösterişli taş bezemelerinden ötürü, halk arasında Fırfırlı Cami olarak bilinmektedir.

SELAHADDİN EYYUBİ CAMİ

(AZİZ JOHANNES PRODROMOS ADDAİ KİLİSESİ)

Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Yeniyol) bulunan bir başka yapı da Selahattin Eyyubi Cami'dir. Bugün caminin bulunduğu yerde, 457 yılında yaptırılan Aziz Youhanna Kilisesi olduğu bilinmektedir. Selahattin Eyyubi Döneminde kısa bir süre cami olarak kullanılan bu yapı, uzun yıllar harap durumda kalmış, 19. yüzyılın ortalarında da camiye dönüştürülmüştür. Kilise olarak yapıldığı dönemde, bölgedeki en büyük kilise olması dolayısıyla "katedral" olarak da adlandırılmıştır.

MEVLEVİHANE CAMİİ

Haşimiye Meydanı'nın doğusunda bulunan yapı, 18. yüzyılda mevlevihane olarak inşa edilmiştir. Kubbesinin dışında bir Mevlevi Sikkesi bulunan mevlevihane, Cumhuriyet'in ilanından sonra, tekkelerin kapatılmasının ardından, cami olarak ibadete açılmıştır. Yapının batı cephesine bitişik olan çarşı, daha önce kasaplar çarşısı olarak hizmet verirken yakın dönemde yapılan restorasyon ve çevre düzenlemelerinin ardından, hediyelik eşyaların satıldığı bir çarşıya dönüştürülmüştür.

MEVLİD-İ HALİL (DERGÂH) CAMİİ

Balıkli Göl yakınlarındadır. Hz. İbrahim Peygamber'in doğduğuna inanılan mağaranın yanındaki bu camiye Mevlid-i Halil Cami adı verilmiştir. Bazı kaynaklara göre, bugün cami olarak kullanılan bu yapının yerinde, ilk olarak Selevkoslar Döneminde bir putperest tapınağı bulunuyordu. Yahudilik döneminde aynı alanda bir havranın varlığından bahsedilirken, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, M.S.150 yılında, aynı alanda Hıristiyanlar Kilisesi adında bir kilise bulunduğu da bilinmektedir. Bizans Döneminde ise aynı alanda Ayasofya adında bir başka kilise inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı bu yapı, camiye dönüştürülürken mağarayla arasındaki duvar üzerine küçük bir minare, ayrıca güneydoğusuna ve kuzeybatı köşesine birer minare eklenmiştir.

YUSUF PAŞA CAMİİ

Yusuf Paşa Mahallesi'nde bulunan cami, Urfa Mutasarrıfı Arapkirli Yusuf Paşa tarafından, 1703'de, yanındaki hamamla birlikte yaptırılmıştır. Geometrik motiflerle bezeli görülmeye değer bir taş minberi olan caminin, son cemaat yerinin doğusunda, taş kaide üzerine yuvarlak gövdeli tek şerefeli bir de minaresi bulunmaktadır.

NİMETULLAH (AK) CAMİİ

Nimetullah Mahallesi'nde bulunan cami, kiliseden camiye çevrilen yapılardan biridir. 1500'lerde Urfa sancak beyi Nümetullah Bey tarafından yaptırıldığı söylenen cami, plan bakımından Edirne Üç Şerefeli Camii'yle benzerlikler gösterir. Kuzeybatısında silindirik gövdeli tek şerefeli olan minaresi, Şanlıurfa'nın en uzun minaresi olma özelliğine sahiptir.

ESKİ ÖMERİYE CAMİİ

Şanlıurfa'nın Kazancı Pazarı yakınlarında buluna caminin hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Şanlıurfa'nın en eski camilerinden biri olduğu düşünülen cami, dikdörtgen planlı olarak kesme taştan inşa edilmiştir.

Mevlid-i Halil Camii

Rızvaniye Camii

RIZVANIYE CAMİİ ve RIZVANIYE MEDRESESİ

Balıklı Göl'ün kuzey kenarında bulunan cami, 1717'de Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı cami, üç kubbeli olarak inşa edilmiştir. Caminin doğusunda tek şerefeli minaresi yer alır. Yapının giriş kapısı, Osmanlı ahşap künde-kari tekniğinin en güzel örneklerinden birine sahiptir. Ahşap kapı, çivi kullanılmadan geçme ve kakma tekniğiyle yapılmıştır. Daha sonra camiye birleşik olarak inşa edilen Rızvaniye Medresesi ise kubbeli kütüphanesi, iki büyük okuma odası ve revaklı hücreleriyle, cami avlusunun üç tarafını kuşatır durumdadır.

HALİL-ÜR RAHMAN CAMİİ ve MEDRESESİ

Balıklı Göl'ün hemen yanında yer alan cami, Selahattin Eyyubi'nin Yeğeni El Melik'ül Eşref Muzafferüddin Musa tarafından 1211-1212 yıllarında inşa ettirilmiştir. Cami halk arasında "Döşeme Camisi" ya da "Makam Camisi" adıyla da anılır. Yapı, 1810 yılında yapılan kapsamlı onarımdan sonra Eyyübi mimarisi özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bu camiden İbrahim Halil Tekkesi olarak bahsetmiştir. Camiye Osmanlı Döneminde eklendiği sanılan ve aynı adla anılan bir de medrese bulunmaktadır. L biçiminde bir plana sahip olan Halil-ür Rahman Medresesi, Makam-ı Cedd'il Enbiya Medresesi adıyla da bilinmektedir.

NAKİBZADE MEDRESESİ

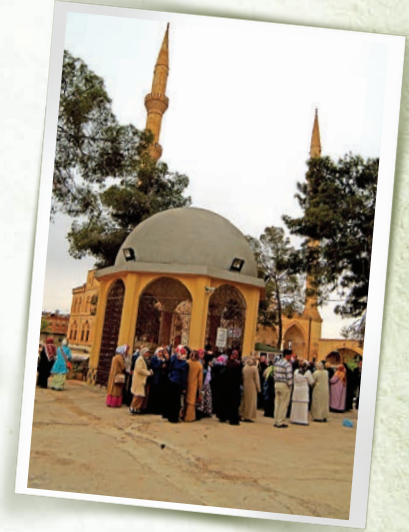
Nakibzade Medresesi, Ulu Camii'nin doğusunda bulunur ve bugün ayakta olmayan Eyyubi Medresesi'nin yerine inşa edilmiştir. Kayıtlara göre 1781'de Nakibzade Hacı İbrahim Efendi'nin yaptırdığı medresenin, eyvan ve odalarının kuzey duvarında Firuz Bey Çeşmesi bulunur.

HZ. EYYÛB MAKAMI

Şanlıurfa merkezin güneyindeki Eyyûb Peygamber Mahallesi'ndeki külliye "Çile Mağarası" ve "Şifalı Su Kuyusu" bulunmaktadır. Çile Mağarası, tarihî kaynaklarda "Eyyûbiye Karyesi" diye geçen bir yerleşim alanıdır. Sabir sultanı olarak bilinen Hz. Eyyûb'un bu suda yıkanarak hastalıklarından kurtulduğuna inanılır.

Hz. Eyyûp Makamı

Hz. Eyyûp Makamı

HZ. İMAM BAKIR CAMİ VE TÜRBESİ

Harran yakınlarında, İmam Bakır Köyü'ndeki, 12 imamdan beşincisi olan Ebu Cafer İmam Muhammet Bakır'a ait olduğu düşünülen türbe, hemen yanında yine onun adını taşıyan bir cami ile birlikte bulunmaktadır.

EYYUB NEBİ BELDESİ

(Hz. Eyyub Türbesi, Hz. Elyesa Türbesi, Hz. Rahme Hatun Türbesi)

Şanlıurfa - Mardin karayolunun 85. kilometresinden kısa bir asfalt yolla ulaşılan beldenin vakfiyesinden, 400 yıldan bu yana Eyyüb Nebi adıyla anıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı padişahı IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında beldeyi ziyaret ettiği ve çevredeki 17 köyün gelirini bu türbelerin bakımı için bağışladığı bilinmektedir. Eyyub Nebi Beldesi'nde Hz. Eyyüb'un ve eşi Hz. Rahme'nin türbeleri ve Hz. Eyyüb'u görmeye gelen Hz. Elyesa Peygamberin makamları, Hz. Eyyüb'un güneşlenirken sırtını dayadığına inanılan taş bulunmaktadır.

ŞEYH MÜSLÜM TÜRBESİ

Suruç İlçesi'nin 5 kilometre güneydoğusunda yer alan yapı topluluğu, başlıca cami ve iki türbeden oluşur. Kitabesi bulunmayan yapının 12. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Külliye'nin türbesinde gömülü olduğuna inanılan Şeyh Müslüm hakkında bilinenler daha çok söylencelere dayanmaktadır.

ŞEYH YAHYA HAYAT ELHARRANİ TÜRBESİ

17. yüzyılda yaşamış bir İslam bilgini olan Şeyh Hayat'ın türbesi, güneyindeki camiyle birlikte bir külliye oluşturur. Harran'daki türbe ve cami günümüze kadar çeşitli onarımlar geçirmiştir. Restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları bugün de devam etmektedir.

KİLİSELER

AZİZ PETRUS ve AZİZ PAULUS KİLİSESİ (REJİ KİLİSESİ)

Ellisekiz Meydanı'nda bulunan yapının, 1861'de 6. yüzyıla ait bir kilise kalıntısının üzerine inşa edildiği bilinmektedir. Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına yaptırılan kilise, Urfalı Süryanilerin Halep'e göçlerine kadar aktif olarak kullanılmıştır.

1924 yılında yapı, Tekel İdaresi tarafından tütün fabrikası ve ardından üzüm deposu olarak kullanılmıştır. Bu durumdan ötürü kilise, halk arasında Tekel sözcüğünün Fransızca karşılığı olan Reji (Regie)'den dolayı "Reji Kilisesi" olarak da anılır olmuştur. Yapı, Şanlıurfa Valiliği tarafından restore edilerek, 2002'de "Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi" olarak hizmete girmiş ve bugün de çeşitli sosyal etkinlikler için kullanılmaktadır.

RAHİBELER KİLİSESİ

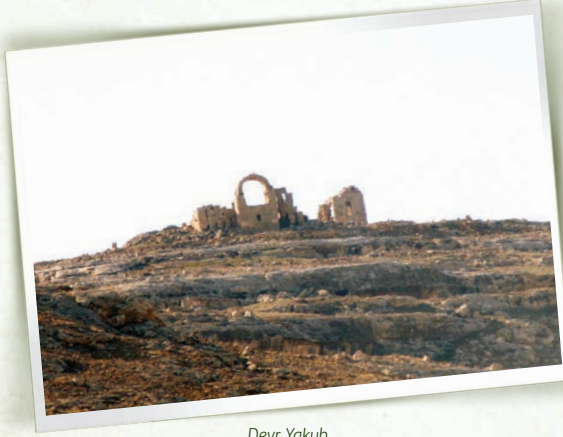
Urfa'nın Elli Sekiz Meydanı yakınlarında bulunan kilisenin, 1883'de bölgeye gelen gezici Fransisken misyoner rahibeler için yaptırıldığı bilinmektedir. Geleneksel Urfa evleriyle benzerlikler gösteren yapı, melek kabartmaları ve duvarlarındaki renkli freskleriyle ünlüdür.

GERMUŞ KİLİSESİ

Şanlıurfa merkezine 10 kilometre uzaklıktaki Germuş Köyü'nde (Dağeteği) bulunan kilise, taştan ve iki katlıdır. Kilisenin önümüzdeki dönemde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne restore edilmesi planlanmaktadır.

ÇARDAK MANASTIRI

Şehir merkezinin güneybatısındaki tepelere kurulu manastırın, 5. yüzyılda, inzivaya çekilen keşişler için yapıldığı sanılmaktadır. Manastır çevresinde çok sayıda sarnıç ve kaya mezarına rastlanır.

Deyr Yakub

NEMRUD TAHTI (DEYR YAKUB - YAKUB MANASTIRI)

Eyyup Peygamber makamının 4 kilometre batısında bulunan Deyr Yakub, halk arasında "Nemrud'un Tahtı" ya da "Cin Değirmeni" olarak da bilinir. Hristiyanlık öncesi Paganist döneme ait olan ve tapınak olarak da kullanıldığı sanılan yapı, Edessa Kralı Abgar Manu'nun oğlu Şaredu'nun aile fertleri için yaptırdığı bilinen bir anıt mezardır. Tapınağın M.S. 5. yüzyılda Suruç Episkoposu Suruçlu Aziz Yakub Döneminde (M.S.451-521) manastır olarak kullanıldığı

bilinmektedir. Bundan ötürü Deyr Yakub (Yakub'un Manastırı) olarak anılan yapı, sonraki dönemlerde bir süre karakol ve gözetleme kulesi olarak da kullanılmıştır. Bir kazı ve restorasyon çalışmasının henüz yapılmadığı alana bir araç yolu da bulunmaktadır.

TELLA MARTYRİONU (ROMA TAPINAĞI)

Viranşehir ilçe merkezinde bulunan yapı, Bizans Dönemi Hristiyanlık yapılarının Şanlıurfa bölgesindeki en büyük örneklerinden biridir. Günümüze yalnızca bir payesi ulaşabilmiş olan yapının, büyük bir nekropolün (mezarlığın) ortasına bir aziz için 4. ya da 5. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır.

AKKESE (HANEFİŞ) KİLİSE VE MAĞARALARI

Viranşehir ilçesi, Kırılık Köyü yakınlarında bulunur. Roma Dönemi'ne ait bir kaya mezarının M.S. 4-5. yüzyıllarda kiliseye dönüştürüldüğü sanılmaktadır. Kilise, yakınındaki mağaralarla birlikte bir avluyla çevrelenmiştir.

ŞEMUN MANASTIRI

Viranşehir'e bağlı Yolbilen Köyü yakınlarındaki manastırın, M.S. 873 yılında inşa edildiği sanılmaktadır. Dünyanın ikinci büyük Süryani manastırı olarak kabul edilen yapının, çevresinde yapılan kazılarda, Aziz Şemun, Halfin, Yuhannun, Elişa ve Tuma'nın mezarları bulunmuştur. Çevresinde çok sayıda mağaranın bulunduğu manastır, Viranşehir ilçesi Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından geçici olarak koruma altına alınmıştır.

YOLBİLEN KÖYÜ (HEFTEMAL) MOZAIKLİ ROMA MEZARI

Viranşehir ilçesi, Yolbilen Köyü'nde bulunan anıtsal mezar, 12 metre uzunluğunda 3,5 metre genişliğinde dikdörtgen planlı bir yapıdır. M.S. 562 yılına tarihlenen mezarın tabanı, çeşitli av hayvanları, bitkiler ve Süryanice bir kitabenin yer aldığı büyük bir mozaik pano ile süslenmiştir.

KIZLAR SARAYI (KASR'ÜL BENAT)

Viranşehir-Şanlıurfa karayolunun 30. kilometresinden güneye doğru 20 kilometrelik mesafede olan yapının 4. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Yapının kuzeyindeki kayalık tepede bulunan çok sayıda Süryanice yazıt, yörenin erken Hristiyanlık döneminde önemli bir yerleşme olduğunu göstermektedir. "Yazıtlı Tepe"nin güneyinde ve köyün doğusundaki kayalık yamaçta da mağara ve anıtsal kaya mezarlarını görmek mümkündür.

ÇATALAT MANASTIRI

Soğmatar'ın 16 kilometre güneydoğusunda, Viranşehir ilçe sınırları içinde bulunan manastırın, 5. yüzyılda, Roma döneminde inşa edildiği sanılmaktadır. Yapının günümüze yalnızca bir kemerli kapışı ve büyük bir köşe duvarı ulaşabilmiştir.

GOLOGOÇ HARABELERİ

Viranşehir, Çatalat kalıntılarının güneyinde, Tektek Dağları'nda bulunan kalıntıların, Hristiyanlığın ilk yıllarında inzivaya çekilen keşişlerce inşa edildiği sanılmaktadır. Kalker blok taşlardan inşa edilmiş yapılara ait, ancak büyük bir kemer kalıntısı günümüze ulaşabilmiştir.

ÇARŞI PAZAR ŞANLIURFA

HÜSEYİNİYE ÇARŞILARI

Yapı Şanlıurfa il merkezinde Çadircı Pazarı ile Kazancı Pazarı arasında, birbirine paralel uzanan iki kapalı çarşıdan oluşur. Bugün birinde bakırcıların diğerinde de kuyumcuların yoğun olarak bulunduğu çarşı, Hartavizâde Hüseyin Paşa tarafından 1887'de yaptırılmıştır.

Kazzaz Pazarı

Kazzaz Pazarı

KAZZAZ PAZARI- BEDESTEN

1562 tarihinde Şanlıurfa il merkezinde, Gümrük Hanı'nın güney duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Rızvan Ahmet Paşa'nın vakfı sayesinde 1740'da onarım gören çarşının, yakınındaki diğer çarşılarla açılan 4 büyük kapısı bulunur. 1998'de Şanlıurfa Kültür, Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV)'ın katkılarıyla yenilenen yapı, günümüzde yöresel giysi ve aksesuarların satıldığı bir çarşı olarak kullanılmakta ve Anadolu'da otantik değerini koruyan ender çarşılarından biri olarak bilinmektedir.

SİPAHİ PAZARI

Günümüzde halı, kilim, kürk, düz yaygı ve keçe türü eşyaların satıldığı çarşı, Şanlıurfa il merkezinde, Gümrük Hanı'nın batı duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Gümrük Han'la aynı tarihlerde inşa edildiği düşünülen çarşı, hana gelen tacirlerin hayvanlarının barınması amacıyla yapılmıştır. Düzgün kesme taşlardan inşa edilmiş ve tonozla örtülü olan çarşının güneyinde Boyahane, kuzeyinde İsoçtu Pazarı bulunur.

KINACI PAZARI

Şanlıurfa il merkezinde, Mençek Hanı'nın batısında bulunan bu çarşının yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bir bölümü tonozlarla kapalı olan çarşı günümüzde kuyumcular tarafından kullanılmaktadır.

PAMUKÇU PAZARI

İnşa tarihi bilinmemektedir. Şanlıurfa il merkezinde, Kinacı Pazarı'nın batısında bulunan çarşı, bugün daha çok kuyumcu ve konfeksiyoncular tarafından kullanılmaktadır.

ESKİ KUYUMCU PAZARI

Akarbaşı Mahallesi'nde Osmanlı Dönemine ait bir çarşıdır. 1983'deki bir yol yapımı sırasında Aslanlı Han ile birlikte yarısı yıkılmıştır. Günümüzde çeşitli esnaf tarafından işyeri olarak kullanılmaktadır.

Eski Kuyumcu Pazarı

KASAPLAR ÇARŞISI

Haşimiye Meydanı'nda bulunan çarşı, günümüzde kasaplar tarafından kullanılmaktadır. Osmanlı Dönemine ait olduğu bilinen yapının inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir.

BASMANE

Urfa merkezde bulunan çarşının 19. yüzyıl sonlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Düzgün kesme taşlar kullanılarak inşa edilmiş olan bu çarşı, ildeki modern mimari örneklerinden biridir.

ŞEYTAN KÜÇESİ

Siverek ilçe merkezinde bulunan çarşı, çok dar ve iç içe geçen bölümlerinden ötürü, halk arasında Şeytan Küçesi adıyla bilinir. Kentin en eski ve işlek çarşısı olan yapının, Siverek Belediyesi tarafından yapılan restorasyon çalışmaları, 2008 yılında tamamlanmış ve üzeri kapatılmıştır.

HANLAR

GÜMRÜK HANI

Haşimiye Meydanı yakınlarındaki hanın, 1563'de Urfa Sancakbeyi Halhallı Behram Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde "Yetmiş Hanı" olarak anılan Gümrük Hanı, ildeki hanların en görkemli örneklerinden biridir. İki renkli kesme taşlardan ötürü "Alaca Han" adıyla da bilinen hanın avlusundan Halil-ür Rahman Gölü'nün suyu geçmektedir. Günümüzde, iki katlı yapının üst katındaki odalarda terziler bulunurken, avlusunda çayhaneler yer almaktadır.

Gümrük Hanı

Gümrük Hanı

MİLLET HANI

Urfa şehir surlarının Samsat Kapısı dışında bulunan hanın kitabesi, günümüze kadar ulaşamadığı için yapım tarihiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bir süre askerî kışla olarak da kullanılan bu tek katlı yapının, yüzyılın başlarında iki katlı olduğu ve "Alman Yetimhanesi" adıyla yetimhane olarak kullanıldığı bilinmektedir.

HACI KAMİL HANI (ÇUKURHAN)

Şanlıurfa'daki Osmanlı hanlarının güzel örneklerinden biri olan yapı, yer seviyesinden birkaç basamak aşağıda olması nedeniyle Çukur Han olarak bilinir. 1823'de inşa edildiği bilinen bu iki katlı han, orijinal hali bozulmuş olmasına karşın günümüzde manifaturacı ve terzi esnafı tarafından kullanılmaktadır.

TOPÇU HANI

Şehitler Caddesi'nde bulunan han 1903 yılında inşa edilmiştir. Hanın büyük avlusunun iki yanında odalar ve dükkânlar bulunur. Günümüzde bir bölümü betonarme olarak yenilenmiş olan yapı, eskiden bir topçu birliğinin bir süre burada görev yapmasından ötürü Topçu Han adıyla anılır.

MENCEK HANI

Şanlıurfa merkezde bulunan hanın kitabesi günümüze kadar ne yazık ki ulaşamamıştır. Buna karşın 18. yüzyıl başlarında inşa edildiği sanılmaktadır. Dikdörtgen planlı han kesme taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Dış cephesine dükkânlar yerleştirilmiştir. Yapı günümüzde terziler ve tuhafiyeciler tarafından işyeri olarak kullanılmaktadır.

BARUTÇU HANI

Şanlıurfa demirci pazarında bulunan hanın 16. yüzyıl yapısı olduğu düşünülmektedir. İki katlı olan yapı, Gümrük Hanı'ndan sonra Urfa'daki en güzel örneklerden biridir.

SAMSAT KAPISI HANI

Şanlıurfa merkezde bulunan handan, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde söz etmesi, yapının 17. yüzyıl ortalarında var olduğunu göstermektedir. Kesme taşlar kullanılarak yapılmış olan han, kare bir avluya sahiptir.

CUDİ PAŞA HANI

Siverek kent merkezindeki tarihî yapılardan olan han, Siverek Belediyesi tarafından restorasyonu yapılmış ve 2008 yılında çevre düzenlemesi de tamamlanarak, kafeterya ve lokanta olarak hizmete açılmıştır.

KERVANSARAYLAR

TİTRİŞ KERVANSARAYI

Bozova ilçesine bağlı Titriş Köyü'ndeki kervansarayın ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Üslubu dikkate alındığında Osmanlı Dönemi yapısı olduğu düşünülen kervansaray, çeşitli tadilatlar nedeniyle günümüze kadar özgün biçimini koruyamamıştır. Yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

MIRBİ (ILGAR) KERVANSARAYI

Birecik İlçesinin Ilgar Köyü'nde bulunan yapının Osmanlı Dönemine ait olduğu düşünülmektedir. 20. yüzyılda çeşitli elemeler ve düzenlemelerle büyük bir konağa dönüştürülen yapı bugün kullanılmamaktadır.

HAN EL-BA'RUR KERVANSARAYI

Harran'ın 27 kilometre güneydoğusundaki Göктаş Köyü'nde bulunan Han El-Ba'rur Kervansarayı, İsa oğlu el-Hac Hüsameddin Ali Bey tarafından 1128-1129 tarihlerinde yaptırılmıştır. Harran-Bağdat yolu güzergâhında bulunan kervansaray, Anadolu Selçuklu kervansaray mimarisinin tüm özelliklerini gösterir. 90'lı yılların başlarında onarım gören yapı bugün kullanılmamaktadır.

Han El-Ba'rur Kervansarayi

Han El-Ba'rur Kervansarayi

KONAKLAR

KÜÇÜK HACI MUSTAFA- HACI KAMILOĞLU KONAĞI

Vali Fuat Bey Caddesi'nde, Selahaddin Eyyubi Cami'nin batısında bulunan konak, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Yapı geleneksel Urfa evlerinin bir parçası olan, hayat adı verilen bir havuzlu avluyu çevreler biçimdedir. 1990'lı yıllarda valilik tarafından satın alınarak onarılan yapı, bugün konukevi olarak kullanılmaktadır.

SAKIB'IN KÖŞKÜ

Halepli Bahçe'de buluna köşk, 1845'de Şair Sakıp Efendi tarafından yaptırılmıştır. İki kattan oluşan köşkün haremlik ve selamlık bölümleri bulunmaktadır. Avlusunda küçük bir hamamı da olan yapı, 1985 yılında onarılarak bugün belediye tarafından Park ve Bahçeler Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır.

AKÇARLAR EVİ (HARRAN ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR EVİ)

Halil-ür Rahman Gölü yakınlarında geleneksel Urfa evlerinin güzel örneklerinden biri olan bu yapının, kitabesi bulunmadığından yapım tarihi bilinmemektedir. 1994- 2001 yılları arasında onarım gören yapı, Harran Üniversitesi Kültür Evi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Üzerinde bulunduğu arazinin topografik özelliklerinden ötürü, aşağıdan yukarıya doğru kademeli şekilde yükselen yapının beş avlusu bulunmaktadır. 2009'da yine Harran Üniversitesi tarafından yanındaki Tenekeçiler Evi de onarılmış ve Harran Üniversitesi, Urfa Evi Uygulama Oteli olarak hizmete açılmıştır.

HACI İMAM DEMİRKOL EVİ

Camii Kebir Mahallesi'nde bulunan ev, 1852'de Kürkçüzade Ahmet Bican Ağa tarafından yaptırılmıştır. Kuzey ve güney cephesinde eyvanları bulunan avlunusu, taş süslemeli bir kuyusu, sokak kapısı dehlizi ile bağlantılı servis dolabı, evin diğer evlerle olan önemli farklarını oluşturur.

YILDIZ SARAYI KONUKEVİ

Ulu Cami karşısındaki sokaklardan birinde bulunur. Geleneksel Urfa ev mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan tarihî evin, 17. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Osmanlı Döneminde Tayyar Mehmet Paşa Sarayı olarak bilinen yapı, günümüzde restore edilmiş ve restoran-konuk evi olarak hizmet vermektedir.

Bunların dışında kentteki tarihî konaklar arasında Hacıbanlar Evi, Kürkçüzade Halil Hafız Evi, TBMM-Şahap Bakır Evi, Arabizade Reflit Efendi Evi de sıralabilir.

TERZİLER KONAĞI

Siverek ilçe merkezinde bulunan konağın yaklaşık 100 yıllık olduğu sanılmaktadır. Ahşap giriş kapısı, kapı üstündeki demir süslemeler ve kenarlarındaki bazalt taştan yapılmış yuvarlak kemer, döneminin süsleme özelliklerini yansıtır. Avlusunda da bir şadırvan bulunuyor. Restorasyonu yapılacak olan konağın "Siverek Kültür Evi" olarak kullanılması planlanmaktadır.

VİRANŞEHİR KAYA EVLER

Geleneksel Urfa mimarisini yansıtan bu evler, bir avlu etrafında gelişmiştir ve genellikle iki katlıdır. İbrahim Paşa Konağı, Takdirler Evi, Kayalar Evi bu yapıların günümüze kadar en iyi korunanları arasında yer almaktadır.

İBRAHİM PAŞA KONAĞI

Viranşehir ilçe merkezinde bulunan yapı 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir. Konak 1940'lı yıllarda ilkokul ve ortaokul olarak kullanılmıştır. 1970'li yıllarda terk edilmiş olan yapı günümüzde restore edilmiş ve Kültür Bakanlığı'na bağlı İlçe Halk Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir.

ÇEŞMELER

FİRUZ BEY ÇEŞMESİ

Yıldız Meydanı'ndaki Nakipzade Hacı İbrahim Efendi Medresesi'nin güney cephesinde bulunur. Kitabesindeki bilgiye göre, 1781'de Firuz Bey tarafından, medrese duvarına gömülü olarak yaptırılmıştır.

HEKİM DEDE ÇEŞMESİ

Hekim Dede Camisi'nin kuzeybatı köşesine bitişik durumdaki çeşmenin kitabesinden, 1708 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Urfa'nın iki yönlü olarak yapılmış tek çeşmesidir.

KADIOĞLU (EMENCEKZADE) ÇEŞMESİ

Kadioğlu Camisi'nin avlu girişindeki çeşmenin Emencikzade lakaplı bir kişi tarafından 1723 yılında yaptırıldığı bilinmektedir. Karakoyun Deresi üzerindeki su kemerinden, Kerhiz suyunun çevreye dağıtılmasını sağlamak amacıyla yaptırılmıştır.

ŞEYH SAFFET ÇEŞMESİ

Şanlıurfa'nın Ellisekiz Meydanı'nda bulunan çeşmenin 1891 Şeyh Saffet Efendi tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Barok üslubunu yansıtan ender bir çeşmedir.

KARAKOYUN DERESİ SU BENDİ

Romalılar Döneminde, Dessan adıyla bilinen ve kentin ortasından geçen Karakoyun Deresi'nin, M.S. 201, 413 ve 525 yıllarında taşarak kenti tahrip ettiği tarihsel kayıtlarda yer almaktadır. 525'te Bizans İmparatoru Justinyanus, kendi adıyla anılan ve bugün dahi ayakta olan bu su bendini bu nedenle yaptırılmıştır. Yapı günümüzde Şanlıurfa Valiliği'nce restore edilmiştir.

HIZMALI KÖPRÜ

Karakoyun Deresi üzerindeki köprülerin en büyüğü olan yapı, söylencelere göre Karakoyunlu Türk Beyliği hükümdarının kızı Sakine Sultan tarafından yaptırılmıştır. 6. yüzyılda inşa edildiği bilinen köprüye bu adın, köprü ayaklarından birinin altında Sakine Sultan'ın hizmasının bulunduğuna inanıldığı için verilmiştir. 1843'de onarım gören köprünün üzerindeki gizli su kanallarından, yapının su kemeri görevini de gördüğü anlaşılmaktadır. 2001'de bir cephesi yıkılan köprü Şanlıurfa Valiliği'nce restore edilmiştir.

ŞANLIURFA MUTFAĞI

Mutfak kültürü, Şanlıurfa'nın geçmişten gelen en zengin kültürel miraslarından biridir. Urfa mutfağını, bugünkü özel konumuna getirenin, sahip olduğu tarihsel ve kültürel birikim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Urfa mutfağında Müslüman, Yahudi, Hıristiyan, Türk, Arap, Süryani, Ermeni, Yezidi gibi pek çok kültürden izler bulunur.

Patlıcan Kebabı

Bulgur Pilavı

Şanlıurfa mutfağının en belirgin malzemeleri bulgur ve ettir. Bulgur ve et deyince kuşkusuz ilk akla gelen, Urfa Mutfağı'nın lezzet dünyasına kazandırdığı Çiğköfte'dir. Sebzeli et yemekleri, bol yeşillik ve ayranla birlikte sunulan kebablar ve pilavlar yöre mutfağındaki başlıca türleridir. İsoot ve nar ekşisi, Şanlıurfa yemeklerine özgün tadını kazandıran lezzetlerin başında gelir.

Patlıcan kebabı Şanlıurfa'nın en çok bilinen kebablarından. Domatesli kebab, haşhaş kebabı, soğanlı kebab ve ciğer kebabı diğer sevilen kebab çeşitlerindedir.

Bamya aşısı, isot dolması, isot çömlüğü, söğürme, karnıyarık, marul dolması, kabak oturtması, soğan aşısı, çağla aşısı, bakla aşısı, şrikli pilav, ciğerli bulgur pilavı da Şanlıurfa mutfağının gözde tencere yemekleri arasındadır.

Şanlıurfa'da tatlılar da en az yemekler kadar vazgeçilmezdir. En beğenilen yöresel tatlılar arasında şıllık tatlısı, katmer, kadayıf, baklava, küncülü (susamlı) akıt ve şire sıralanabilir.

EL SANATLARI

Abacılık, ağaç oymacılığı, bakırcılık, kazzazlık (ipek işlemeciliği), keçecilik, taş işçiliği Şanlıurfa'da sürdürülen geleneksel el sanatlarının başında gelir. Bugün Gümrük Han ve çevresindeki çarşılarda, küçük işletmeler sayesinde yaşatılmaya çalışılan bu zanaatların bir bölümü daha çok turistik amaçlı olarak yapılmaktadır.

KEÇECİLİK

Keçe, koyun yünlerinin beze serilip dürüldükten sonra, belli bir sıcaklıkta sıkıştırılmasıyla elde edilen bir yaygı ya da kumaş türüdür. Yüzyıllardan beri Urfa'da sürdürülmekte olan bu geleneksel sanat, günümüzde de Keçeci Pazarı'ndaki dükkânlarda ve Barutçu Hanı'nda sürdürülmektedir.

ABACILIK

Aba, el mekikli cülha tezgâhında deve yününden dokunan ve elbise üzerine giyilen bol bir giysidir. Kürkü andıran, erkek ve kadınlar için ayrı modellerde olan bu giysiler, günümüzde pek kullanılmadığından yörenin unutulmaya yüz tutmuş el sanatları arasındadır.

BAKIRCILIK

Urfa'daki geçmişi M.Ö. 3. ve 4. yüzyıla kadar uzandığı bilinen bakırcılık 1960'lı yıllara kadar önemini korumuş ve Kazancı Pazarı ve Hüseyiniye çarşılarında çok sayıda usta tara-fından yaşatılmıştır. Bu tarihten sonra farklı malzemelerden üretilen mutfak araç-gereçlerinin hâkim olması bakırcılığın da önemini azaltmıştır. Günümüzde yaklaşık 30 ustası kalmış olan Şanlıurfa yöresi bakırcılığı "dövme çekiç" tekniğiyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

KAZZAZLIK

İpek ipliğinin elle bükülerek işlenmesine verilen isim olan kazzazlık, yaklaşık yüz yıl önce Urfa ve yakın çevresinde önemli bir sektördü. Kazzaz Pazarı denilen kapalı çarşıda, 40 kadar işletmede sürdürülen bu zanaatın, günümüzde turistik ürünler veren az sayıda temsilcisi kalmıştır.

AĞAÇ OYMACILIĞI

Şanlıurfa'daki tarihî evlerin kapı, pencere, dolap kapaklarına ve sandık ya da ayna gibi eşyalara bakıldığında, ağaç oymacılığın yörede çok eski ve parlak bir geçmişe sahip olduğu anlaşılır. Şanlıurfa'da "İnce Neccârlar" ve "Kaba Neccârlar" olmak üzere iki ayrı grupta yürütülen marangozluk zanaatı, eskiden Neccâr Pazarı ve Karameydan mevkinde sürdürülürken, bugün unutulmaya yüz tutmuş durumdadır.

TAŞ İŞÇİLİĞİ

Şanlıurfa ve çevresinde ahşap malzemenin sınırlı oluşu, taşın mimaride hâkim malzeme olarak kullanılmasına neden olmuştur. Kolay işlenen, halk arasında "havara daşı" olarak adlandırılan taş malzeme, tarih boyunca Şanlıurfa yapılarında rahatlıkla kullanılmıştır. Yapılarda kullanılan bu taşın işlemeye elverişli olması, yöre mimarisinde de zengin bir taş süsleme geleneğini doğurmuştur.

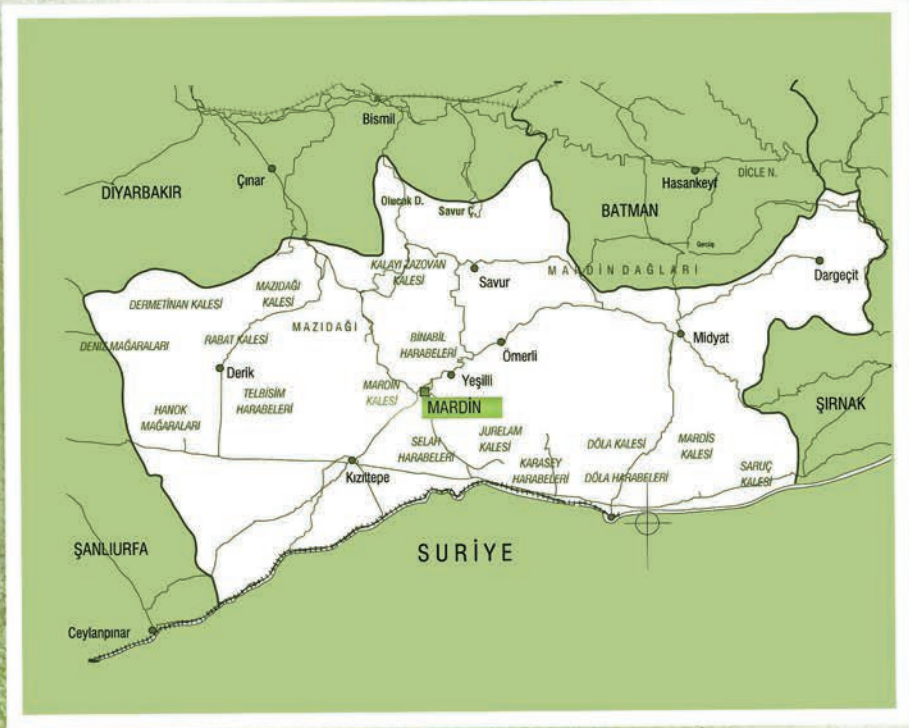
YAPMADAN DÖNME

Çiğ köfte yemeden, Harran'ı görmeden, Urfa kahvesi Mirra'yı içmeden, Atatürk Barajı'nı, Balıklı Gölü gezmeden, Kelaynakları gözlemeden, Kapalı Çarşı'da alışveriş yapmadan dönmemelidir.

Şanlıurfa Valiliği	(414) 313 15 25
Şanlıurfa Belediyesi	(414) 313 16 34
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	(414) 312 53 32
İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü	(414) 313 11 65
Arkeoloji Müzesi	(414) 313 15 88
Güzel Sanatlar Galerisi	(414) 215 51 26
Şanlıurfa Hava Meydanları Müdürlüğü	(414) 378 11 22
Harran Üniversitesi	(414) 314 69 97
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Bölge Müdürlüğü	(414)347 93 90
Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi	(414) 313 19 28
Otobüs Terminali	(414) 313 16 34
Hava Limanı	(414) 378 11 22
Polis İmdat	155
Alo Jandarma	156
İtfaiye Yangın İhbar	110
Hızır Acil	112

GAP GEZİ REHBERİ 2

MARDİN

MARDİN

Mardin, 8.891 km² lik yüzölçümüyle; doğuda Şırnak ve Siirt, batıda Şanlıurfa, kuzeyde Diyarbakır ve Batman illeri, güneyde Suriye topraklarıyla çevrilidir. Dicle ve Fırat Havzalarına yayılmış olan Mardin, kuzeyinde uzanan Güneydoğu Toroslar ile güneyindeki Arabistan Platformu'nun kesiştiği bölgede bulunmaktadır.

Mardin dağlarının, Mazıdağı, Derik, Midyat, Savur ve Nusaybin yörelerine sokulan yüksek kesimlerinde, Meşe ağaçlarının oluşturduğu bitki topluluklarına rastlanır. Bunun dışında hakim bitki örtüsünü ağırlıklı olarak bozkır oluşturur. Akdeniz iklimi ile karasal iklimin ortak özelliklerine sahip olan yörenin iklimi, yazları çok sıcak ve kurak, kışları yağışlı ve soğuktur.

Mardin, Ön Asya coğrafyası ve tarihi içinde önemli bir yerleşim olarak Mezopotamya kültürünün tüm özelliklerini yansıtır. Hıristiyanlık açısından çok önemli bir merkez olan Mardin'de, çeşitli dönemlerin eserleri, benzer yapı geleneği ve belirli bir mimari bütünlük içinde günümüze kadar ulaşmıştır.

BİR BAKIŞTA MARDİN

Mardin gerçek anlamda bir müze kenttir. Süryani ve Ermeni mimarisinin tipik örnekleri olan bu yapılar ve İslam mimarisinin oluşturduğu cami ve medreselerle, Mardin'in bir açık hava müzesi görünümü kazanmasını sağlamıştır. Kentin mimarisi, tarihi, kültürel yapısı, sosyal dokusuyla, diğer kentlerden her yönüyle çok farklıdır. Bir tepenin üzerine oturtulmuş olan Mardin, dinlerin ve mezheplerin harman olduğu bir kenttir.

Yukarı Mezopotamya'nın en eski kentlerinden biri olan Mardin, M.Ö. 4500'den bu yana yerleşim görmüştür. Subari, Sümer, Akad, Babil, Mitaniler, Asur, Pers, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu, Osmanlı gibi farklı dönemlere ve farklı dinlere ilişkin bir çok ögeyi kültüründe barındıran Mardin, tarihî İpek Yolu üzerinde bir açık hava müzesi gibidir.

MARDİN ADININ KAYNAĞI

Mardin adının kökeniyle ilgili çok sayıda görüş bulunmaktadır. Bunların pek çoğu bilimsel dayanakları olmasa da halk arasındaki söylencelerde ve birçok tarihsel metinde yer alır. Bunlar arasında en çok kabul göreni, Süryanice'de "kale" anlamına gelen "Marid" sözcüğünün çoğulu yani "Maridin" sözcüğünden türediği görüşüdür. Süryanice'ye Aramice'den geçtiği sanılan bu sözcük, Arapça'da da kullanılmaktadır.

Genel Görünüm

ÇAĞLAR BOYUNCA MARDİN

Mardin ve çevresinde yapılan araştırmalarda, Mezopotamya kùltürlerinden Halaf ve Ubeid Dönemlerine (M.Ö. 5500-3500) ait pek çok arkeolojik yerleşmeye rastlanmıştır. Daha sonraki kent devletlerinin kurulduğu; yazının, takvimin ve çömlekçi çarkının ortaya çıktığı dönem olan Uruk Dönemi (İ.Ö. 3500-3000), Mardin'de yapılan Girnavaz ve Girharrin kazılarında ve Mardin çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında ortaya çıkarılmıştır. Mardin ili Dargeçit ilçesinde yapılan yüzey araştırması sırasında bulunan Boncuklu Tarla, kentin tarihini daha da eskiye götüren önemli bir Neolitik Dönem yerleşmesi olarak bilinmektedir.

Bölgede ilk siyasi hâkimiyeti kuranlarsa Subariler olmuştur. M.Ö. 3000 yıllarında bölge Hurriler'in eline geçmiş ve daha sonraki dönemde uzun süre Akad – Sümer kenti olarak varlığını sürdürmüştür. M.Ö. 2230 yılında Elam Devleti'nin kontrolündeki Mardin, izleyen tarihsel dönemde sırasıyla; Babil, Hitit, Asur, Urartu, Med, Pers, Selevkos, Roma, Emevi, Abbasi, Hamdani ve Mervani hâkimiyetini tanımıştır.

Büyük İskender'in Doğu seferleri ile M.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısında başlayan dönem, yaklaşık M.Ö. 1. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir.

Romalılar bölgeye M.Ö.133 yılından itibaren hükmetmeye başlamışlar, bu dönemde Fırat Nehri, Roma'nın doğu sınırı olmuştur. Mardin ve çevresi özellikle 5. ve 6. yüzyıllarda Roma-Sasani mücadelesi sırasında önemini artırmıştır. Rahabdium-Hafemtay ve Savur Kaleleri, bu dönemde baskınlara karşı kenti savunma amacıyla inşa edilmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun bölünmesinin ardından imparatorluğun bölgedeki hâkimiyeti bir süre daha devam etmiştir. Bu dönemde Dermetinan Kalesi ve Deyr-ul Umur (Mor Gabriel) Manastırı yapılmıştır, Mardin'le Nusaybin arasındaki Dara Kenti yeniden inşa edilmiştir.

Bizansın bölgedeki kontrolüyle, Müslümanların hâkimiyetine kadar devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla Emevilerin ve Abbasilerin ele geçirdiği Mardin, bölgeye kısa bir süre hâkim olan Hamadilerin ardından Mervanilerin kontrolünde, İpekyolu üzerindeki önemli ticaret merkezlerinden biri haline almıştır.

Malazgirt Savaşı'nın ardından Selçuklular'ın kontrolüne giren Mardin, izleyen tarihte görkemli Artuklu Dönemini yaşamıştır. İlgaziler olarak da bilinen Mardin Artukoğulları, Haçlılar'a karşı başarıyla direnmiş. Artukoğullarının uzun beyliği olan Mardin Artukoğulları sırasıyla Eyyubiler'in, Anadolu Selçuklularının ve İlhanlılar'ın hâkimiyetine girmiş ve 1408'de Karakoyunlular'ın Mardin'i almasıyla da tarih sahnesinden silinmiştir. Başkentleri olan Mardin ve çevresinde, Artukoğulları dönemine ait çok sayıda yapı bugün de ayakta durmaktadır. Bu yapıların ortak

MARDİN

yanı, geleneksel Türk mimarisinin teknik ve estetik özelliklerinin Anadolu'ya aktarılması ve bölgenin iklim şartlarına uygun yeni üsluplar geliştirilmesi olarak kendini göstermektedir. Mardin Müzesi'nde bu dönemlere ait pek çok eseri de görmek mümkündür.

On altıncı yüzyılda, Yavuz Sultan Selim'in Doğu Seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetine giren Mardin, bu dönemde ticari önemini yeniden artırmıştır. Yine Mardin Müzesi'nde Osmanlı Dönemine ait yay ve oklar, tüfek ve tabancalar, kılıç ve yatağanlar, çiniler, Kütahya porselenleri ve Türk yazı sanatının önemli örneklerini oluşturan yazıtlar görülebilir. Yaklaşık 400 yıl Osmanlı hâkimiyetinde yaşadıkdan sonra 1918-19 döneminde Fransızlarca işgal edilen Mardin, 1922'de geri alınmış ve 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, il statüsüne kavuşmuştur.

TARİHİN İZLERİ

GİRNAVAZ HÖYÜĞÜ

Mardin'in tarih öncesi dönemlerine ait bilgilerin büyük bölümü, günümüzden 6 bin yıl öncesine tarihlenen Girnavaz Höyüğü'nden öğrenilmektedir. Nusaybin'in 4 kilometre kuzeyinde, Habur Nehri kollarından biri olan Çağ Çağ Deresi'nin doğusundaki höyük, 1918'de yabancı araştırmacılar tarafından keşfedilmiştir. 1990'lı yıllarda yürütülen kazı çalışmaları, yerleşmenin M.Ö. 4. binden M.Ö. 7. yüzyıla kadar yerleşim yeri olarak aralıksız kullanıldığını gösterir. Yürütülen kazı çalışmaları sonunda ele geçen metal silahlar, süs eşyaları, kandiller, tabletler, mühürler ve pek çok buluntu Mardin Müzesi'nde görülebilir.

Girnavaz Höyüğü Kalıntıları

Girnavaz Höyüğü Kalıntıları

DARA ÖREN YERİ

Eski Mezopotamya'nın önemli kentlerinden olan Dara, Mardin'in 30 kilometre güneydoğusunda bulunan Oğuz Köyü'nde yer almaktadır. Günümüzde küçük bir köy ölçeğindeki bu yerleşim, Mezopotamya'nın Antik Dönemde kurulmuş ve önemini yüzyıllar boyunca korumuş önemli kentlerinden biriydi. Kentin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmese de kimi arkeolojik kaynaklar, Ahanişlerin Kralı Darxis tarafından M.Ö. 530–570 yıllarında kurulduğundan söz etmektedir. Kimi araştırmacılar kent, Roma İmparatoru Anastasius tarafından kurulduğunu ileri sürmektedir. Pers İmparatoru Darius ile Büyük İskender'in savaşına tanıklık etmiş olan bu kent, farklı dönemlerde Romalılar ve Persler arasında el değiştirmiştir. 7. yüzyılın sonlarında Emevilerin daha sonra Abbasilerin ardından da Türklerin hâkimiyetine girmiştir.

Kayalara oyulmuş yapılardan oluşan kent, doğusundaki kaya mezarlarıyla birlikte çok geniş bir alana yayılmaktadır. Çevresi 4 kilometrelik bir surla çevrili olan kentin, güney ve kuzeye açılan iki kapısı bulunmaktadır. İç kale, kentin kuzeyindeki tepenin üstüne kurulmuştur. Kentin içinde tiyatro, kilise, saray, çarşı, zindan, tophane ve su bendi gibi yapıların kalıntıları görmek mümkündür. Özellikle köyün kuzeyinde, yine kayalara oyularak inşa edilen görkemli su bendi, bugün bile su tutabilmektedir. Kazılar sırasında ele geçen buluntulardan kentin, yapıları ve sosyal yaşantısıyla görkemli bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

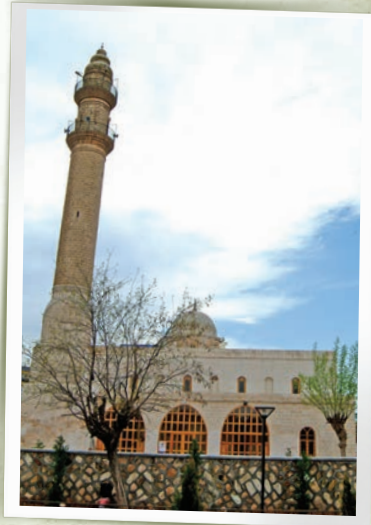
MİDYAT

Mardin gibi "müze kent" sıfatını hak eden Midyat, il merkezine yaklaşık 1.5 saat uzaklıktadır. Mardindeki andıran, taş konakların, kemerli geçitlerin, yüksek çan kuleleriyle Süryani kiliselerinin bulunduğu Midyat, bir Orta Çağ kentini andırır. İlçedeki Süryani nüfusunun azalması ve göç almasıyla ilçe merkezi, bugün iki kilometre ötedeki Estel'e kaymıştır. Telkari sanatının en güzel örneklerinin verildiği Midyat Çarşısı'nda, az sayıdaki telkari ustası bugün de mesleklerini yaşatmaya çalışmaktadır. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanan ilçede, gümüş işçiliğinin yanı sıra, ünlü üzümlerinin yetiştirildiği bağcılık da önemli bir ekonomik değer taşımaktadır.

Turabdin Süryani Metropolotliği'nin merkezi olma özelliğini bugün de sürdüren Midyat'da, M.S. 5. ve 6. yüzyılda inşa edilmiş yedi kilise ve bir manastır bulunur.

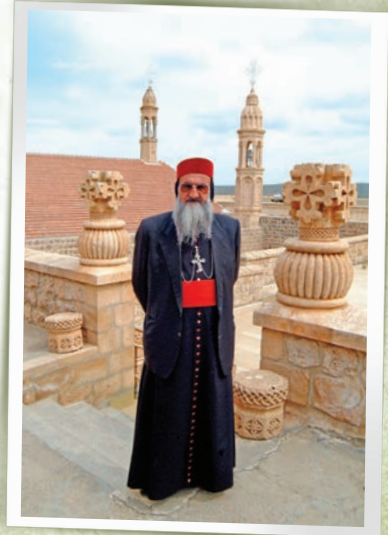
Midyat

Midyat

İlçenin 18 kilometre doğusunda bulunan Deyrul umur (Mor Gabriel) Manastırı M.S. 397 yılında inşa edilmiştir. Süryani Kadim cemaatinin ünlü ve büyük yapıtlarından biridir. M.S. 640 yılında Hz. Ömer zamanında Arap-İslam ordusu Süryanilerle işbirliği yaparak Mezopotamya'ya girince, özellikle bu eserin korunması için Hz. Ömer'in emri ile ayrıcalık tanınmıştır. Manastırın o dönemde zengin bir kütüphaneye sahip olduğu bilinmektedir. Mor Şimuni Kilisesi ise 9. yüzyılda inşa edilmiştir, Midyat kent merkezindeki en eski kilisedir. Midyat'ın metropolitlik kilisesi olan bu yapı günümüzde de kullanılmaktadır. Midyat'a bağlı Anıtlı Köyü'nde yer alan Mor Sobo Kilisesi'nin, 6. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Metropolit Kilisesi'nin sanat eserlerinden 1227 yılına tarihlenen, zengin resimlemeli bir İncil günümüze kadar ulaşabilmiştir. Kilisenin güneyinde tümüyle ayakta duran bir de yazlık kilise bulunmaktadır.

MARDİN

Midyat Ulu Cami, ilçede bir başka önemli yapıdır. 1800'de inşa edilen cami günümüze kadar bir kaç kez onarım geçirmiştir. Mihrabın çevresini süsleyen bitki motifleri görülmeye değerdir. İlçe merkezindeki Mor Şarbel Kilisesi, 1950'li yıllarda, yörede en son inşa edilen kilisedir.

Mor Serkis ve Bakos Manastırı, ilçeye bağlı Anıtlı Köyü yakınlarında, sekizinci yüzyılda inşa edilmiş bir yapıdır. Mor Eşayo Kilisesi ise yine Midyat ilçesine bağlı Yemişli Köyü'nde bulunmaktadır. Restorasyonu yapılan kilise günümüzde de hizmet vermektedir. Aynı köyde bir başka ibadete açık kilise de Mor Kuryakos Kilisesi'dir. 18. yüzyıla ait ahşap boyamalarıyla dikkat çeker.

Mor Loozor Manastırı ilçeye bağlı Mercimekli Köyü'nde bulunmaktadır. Bugün kullanılmaz halde olan yapı, Amudilere ait bir inziva kulesiyle Hristiyanlık tarihinde ayrı bir yere sahiptir.

Acırlı-Eleth Mevki ise Midyat'ın 6 kilometre batısında bulunmaktadır. Şeyh Abdullusvit, Şeyh Cemis ve Şeyh Mustafa'ya ait türbelerin bulunduğu kutsal alanda ayrıca kayalara oyulmuş 14 mağara, 3 kaya mezarı, su sarnıçları, İslam mezarlığı ve yaklaşık 250-300 yaşında dokuz anıt ağaç bulunmaktadır. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca tescillenen alan, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin girişimleriyle koruma altına alınmıştır.

İlçedeki görülmeye değer bir başka kilise de Mor Hadbşabo Kilisesidir. Gülgöze Köyü'ndeki kilise yüksek bir tepede kurulmuş, kalın duvarlar ve kulelerle çevrili bir yapıdır. 1.600 yıllık olduğu bilinen Mor Hadbşabo Kilisesi, üç yıl süren restorasyon çalışmasının ardından 2006'da tekrar hizmete açılmıştır.

Mor Abraham-Mor Hobul Manastırı ve mezarlığı, Meryemana, Mor Barsavmo, Mor Anısnoyo, Mor Gabriel, Mor Serkis ve Bakos Manastırı, Mor Hadbşabo Kilisesi, Mor Stefanos Kilisesi, İzozel Kilisesi, Mor Yakub Manastırı, Mor Loozor Manastırı, Mor Kuryakos Kilisesi, Mor Eşayo Kilisesi, Mor Sobo Kilisesi, Hah Harabeleri, Mor Şabrel ve Protestan kiliseleri ile Devlet Konukevi olarak hizmet veren 450 yıllık İsa Bey Konağı, 1915'te Cevat Paşa tarafından yaptırılan, Cevat Paşa Cami, Askeri Kışla ve Ulu Cami, Acırlı Eleth Mevki, özgün mimarileriyle Midyat Evleri ve Midyat Kent Müzesi, ilçedeki başlıca görülmeye değer yerler arasındadır...

Midyat Maryem Ana Manastırı

Midyat Maryem Ana Manastırı

TELBİSİM HARABELERİ (TEPEBAĞ KALESİ)

Derik'in bir kilometre güneyinde, Tepebağ Köyü'nde bulunan kent ve kale kalıntılarının, Bizans Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilmektedir. Arkeolojik kazıların henüz yapılmadığı kentte, Roma Dönemine ait mozaik kalıntlarına rastlamak mümkündür.

FİTVAR (FİTTİN) HARABELERİ

Derik ilçesine bağlı Pınarcık Köyü'nde bir vadi içinde bulunan kentin, Roma Dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Bir kilometre boyunca uzanan kentte henüz bir arkeolojik kazı bulunmamasına karşın, saray, kilise ve birçok yapı kalıntısı görülebilir.

Mardin Kalesi

MARDİN KALESİ

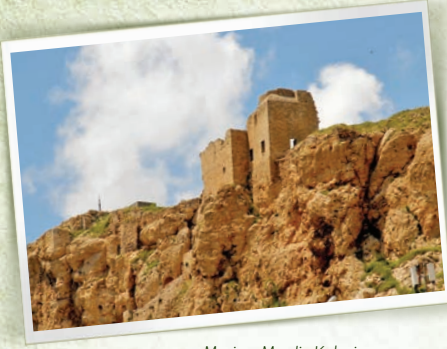
Hamdaniler tarafından 10. yüzyılda inşa edilen kale, kentin kurulu olduğu tepenin üzerinde yer almaktadır. Yaklaşık bir kilometre uzunluğunda ve yer yer 150 metre genişliğe ulaşan kalenin günümüze sadece temelleri ve güneydeki kulesi ayakta kalabilmiştir. Kale içinde cami, türbe, sarnıç ve konaklar bulunur; ancak askeri bölgede bulunması nedeniyle ziyaretçilere açık değildir.

RABAT KALESİ

Derik ilçesinin 15 kilometre batısında, Hisaraltı Köyü'ndedir. Bölgedeki Artuklu Dönemine ait en büyük eserlerinden biri olan kale içinde mağaraları, mimari kalıntıları ve su sarnıçlarını görmek mümkündür.

MARİN - MERDİS KALESİ

Nusaybin ilçesinin 15 kilometre kuzeydoğusunda, Eskihsar Köyü'nde bulunan kale, Mezopotamya'nın en eski kentlerinden biri olan Merdis kenti içinde, yüksek kayalıklar üzerine inşa edilmiştir. Bizans eseri olduğu düşünülen kalenin kuzeyinde, saraylar ve kiliseler, mağara girişinde çivi ve strangila yazılar, çeşitli kabartma resimler görülebilir. Kalenin doğusunda Merdis kralının şatosu, şatonun altında kayalara oyulmuş bir mahzen ve bir sarnıç bulunmaktadır.

Marin - Merdis Kalesi

Marin - Merdis Kalesi

AZNAVUR KALESİ

Nusaybin'in 14 kilometre kuzeydoğusunda bulunan kalenin 970'de, Hamdani Döneminde, Abdullah Bin Hamdan tarafından yaptırıldığı biliniyor. 400 metre uzunluğundaki kalenin güneyindeki Suriye Ovası'na hâkim kulesi hala ayaktaadır.

RAHABDİUM (HAFEMTAY) KALESİ

Roma Dönemine ait olan kale, Nusaybin'in 20 kilometre kuzeydoğusunda yer almaktadır. Nusaybin-Midyat kervan yolunu kontrol altında tutmak amacıyla inşa edilen kalede erzak ambarları, su sarnıçları, yeraltı mahzenleri ve mimari kalıntılar görülebilir.

DERMETİNAN KALESİ

Mazıdağı'nın 20 kilometre kuzeybatısında, Derik ilçesi Gümüşyuva Köyü yakınlarında bulunan Dermetinan Kalesi, 150 metre yükseklikteki bir tepe üzerindedir ve Bizans döneminde inşa edildiği tahmin edilmektedir.

ESKİKALE (KAL'IT-MARA)

Deyrulzafaran Manastırı yolu üzerindeki Eskikale (Kal'it-Mara) Köyü'ndedir. Kale içinde biri ibadete açık üç kilise bulunmaktadır. Kalede taştan yapılmış bir taht, su sarnıçları, kuyular, mağaralar görülebilir.

ARUR ve ERDEMEŞT ARUR KALELERİ

Arur Kalesi Mardin'e 5 kilometre uzaklıkta, Deyrul Zafaran Manastırı'nın arkasında bulunan tepenin üzerinde yer alır. Kalede M.S. 1. ve 2. yüzyıla tarihlenen kayalara oyularak inşa edilmiş, Mor Yakup Manastırı bulunmaktadır. Erdemeşt Kalesi ise Bülbül Köyü ile Arur Kalesi arasında kalan tepe üzerinde yer almaktadır.

MARDİN HAMAMLARI

Hatuniye (Sitti Radaviye) Külliyesi içinde bulunan Hatuniye Hamamı'nın 12. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir.

Mardin'in güneyinde bulunan Emir Hamamı'nın ise ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir. Farklı dönemlerde pek çok kez onarım gören hamam, yan yana iki büyük kubbeli mekândan oluşmaktadır.

Mardin Ulu Cami Mahallesi'nde bulunan Ulu Cami Hamamı'nın, Artuklu Sultanı Melik Salih (1312-1363) tarafından Ulu Cami'ye vakıf olarak yaptırıldığı bilinmektedir.

Yeni Kapı Mahallesi'nde bulunan Yeni Kapı Hamamı'nın ise 12. yüzyılda inşa edildiği, 1915 yılında da onarıldığı bilinmektedir. Günümüzde yıkıntı halindedir.

Emüniddin Külliyesi'nin bir bölümünü oluşturan Maristan (Emüniddin Külliyesi) Hamamı 12. yüzyılda inşa edilmiştir. Mardin'deki ilk Türk hamamı olan bu yapının, yalnızca soyunmalık bölümü günümüze ulaşmış durumdadır.

MARDİN'İN ÇEŞMELERİ

Genellikle külliyelerin veya medreselerin eyvanları içinde bulunan Mardin'deki çeşmelerin hemen tümü, Artuklular Döneminde yani 12. ve 13. yüzyılda yaptırılmıştır. Eminüddin Külliyesi içinde bulunan çeşme Anadolu'nun en eski çeşmelerinden biridir. Bunun dışında, Kasımiye, Firdevs, Fahriye, Ayn Kapak, Cevheriye, Ayn Saraç ve Savur Kapı çeşmeleri sıralanabilir.

MARDİN MÜZELERİ

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI MARDİN MÜZESİ

Müze Binası, Mardin Merkez Şar Mahallesi, 1. Cadde'de bulunmaktadır. 1895 yılında Antakya Patriği Behnam Bani tarafından Süryani Katolik Patrikhanesi olarak yaptırılan müze binası, restore edilerek 1995 yılında hizmete açılmıştır. Koleksiyonundaki eserleriyle Türkiye'nin önemli müzelerinden biri olan Mardin Müzesi; konferans salonu, laboratuvar, kütüphane ile arkeoloji ve etnografya olmak üzere iki sergi salonundan oluşmaktadır.

Mardin Müzesi

Mardin Müzesi

Girnevas Höyük kazılarında ele geçen tablet, silindir mühür, seramik, figürin ve takılar; Kuzey Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu kültürlerinin Eski Tunç, Asur, Urartu, Grek, Pers, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemlerine ait seramik, mühür, kandil, sikke ve cam şişe örnekleri Arkeoloji Salonu'nda sergilenmektedir.

Etnografya Salonu'nda sergilenen eserler arasında da özellikle Midyat ilçesinde köklü bir geçmişi olan gümüş işçiliğinden örnekler, yöresel giysiler, kılıçlar, kahve (mırra) takımları, hamam takımları, tespihler, bakır eşyalar yer almaktadır.

ETNOGRAFYA VE GRAMOFON MÜZESİ

Halen restorasyon çalışmaları devam eden müze binası, Mardin Müzesi yanında bulunmaktadır. 1979 yılına kadar askerî kışla olarak kullanılan binanın onarımının tamamlanmasının ardından hizmete açılması planlanmaktadır.

SABANCI MARDİN KENT MÜZESİ VE SANAT GALERİSİ

Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi'nin içinde bulunduğu yapı, Diyarbakır Valisi Hacı Hasan Paşa tarafından 1889 yılında, Ermeni asıllı mimar Sarkis Elyas Lole'ye, Süvari Kışlası olarak yaptırılmıştır. 2009 yılına kadar farklı amaçlarla kullanılan yapı, bu tarihte Sabancı Vakfı tarafından restore edilmiştir. Müze, Mardin'in kentsel gelişimini, yaşamını ve kültürünü tanıtmayı amaçlamaktadır. Aynı binada bulunan sanat galerisi ise geçici sergilerle, Mardin'de modern ve çağdaş bir sanat platformu oluşturmayı hedeflemektedir.

Mardin Müzesi

Sabancı Mardin Kent Müzesi

DOĞAL GÜZELLİKLERİ

GIZZELİN MAĞARASI-İPLİK MAĞARASI

Mardin kent merkezi, Saraçoğlu Mahallesi'nin altında bulunan mağaralar sistemi, birbiriyle bağlantılı yaklaşık 60 mağaradan oluşmaktadır. Önceleri iplik imalathanesi olarak kullanıldığından bu adla da anılır.

Bu mağara dışında Mardin ili sınırları içinde Midyat Linveyri Şifa Mağarası, Mardin Şakolin ve Firiye, Midyat Kefilsannur, Midyat Şenköy Kefilmelep, Kefilmardin, Midyat Hapisnas, Midyat Tınat, Savur Kılıt, Kızıltepe Hanika ve Salah, Nusaybin Hessinmeryem ve Sercahan, Mazıdağı, Gümüşyuva ve Avrihan, Derik Derinsu, Dırkıp, Haramiye mağaraları görülebilir.

MESİRE ALANLARI

Mardin'e 10 kilometre mesafedeki Zinnar Bağları mesire alanlarından biridir. Meyve ve sebzeleriyle ünlü bağlık-bahçelik bu sulak bölgede eyvanlı konaklara rastlamak mümkündür.

Beyazsu mesire alanıysa, Midyat-Nusaybin yolu üzerinde Aksu Köyü'nde bulunmaktadır. Bu alan Aksu Çayı boyunca Nusaybin'e kadar, genelde kavak ağaçları ve yer yer meyveliklerle kaplı vadi boyunca uzanır. Yerli halkın su çevresinde küçük gölcükler ve bunların kenarında sazdan çardaklar yaptığı bölge, özellikle hafta sonları büyük ilgi görmektedir.

Sultanköy mesire alanı da Mardin-Diyarbakır yolu üzerindeki bir dere kenarı boyunca uzanan, sık ağaçlık bir orman içi dinlenme yeridir.

Nusaybin'e 4 kilometre uzaklıktaki Çağ Çağ Deresi ise Mardin'in en çok tercih edilen mesire alanıdır. Çağ Çağ Deresi mesire alanında dere üzerinde çok sayıda tesis ziyaretçilere hizmet vermektedir.

GERM-İ AB KAPLICASI

Mardin'in Dargeçit ilçesine 18 kilometre uzaklıktaki kaplıca Dicle Irmağı kıyısında bulunmaktadır. Küçük içeren suyun sıcaklığı ortalama 40 derecedir. Deri hastalıkları ve romatizma tedavisi için tercih edilen kaplıcada; bir adet genel tedavi havuzuyla, içme çeşmeleri bulunuyor. Konaklama tesisleri ise ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir.

İNANÇ TURU

ULU CAMİ (CAMİ- İ KEBİR)

7. yüzyıla ait bir Artuklu eseri olan yapı, kendi adıyla anılan mahalledeki çarşı içinde bulunan, Mardin'in en eski camisidir. Minaresi, Artuklu hükümdarı Kudbeddin İlgazi (1176) tarafından yaptırılmış olan camiye, yine Artuklu hükümdarlarından Melik Salih mallarının vakfedildiği bilinir. 2010 yılında başlayan restorasyon çalışması nedeniyle, iki yıl süreyle kullanıma kapalı olan cami Mardin'in en önemli ibadet merkezidir.

Ulu Cami

Ulu Cami

ZEYNEL ABİDİN TÜRBELERİ VE CAMİ

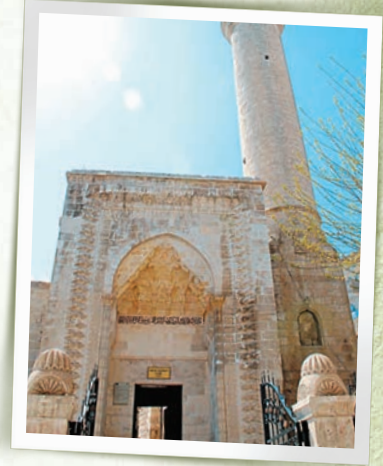
Nusaybin ilçe merkezinde yer alan Zeynel Abidin Cami'nin Artuklu Dönemi'nde inşa edildiği tahmin edilmektedir. 1956 yılında tümüyle yenilenen ve Hz. Muhammed'in torunları Zeynel Abidin ve kardeşi Zeynep Hanım'ın türbelerinin bulunduğu yapının, Müslümanlar için ayrı bir önemi vardır.

BAB'ES- SUR (MELİK MAHMUT) CAMİ

Savur Kapı Mahallesi'nde bulunan cami 14. yüzyılda Artuklu hükümdarı Melik Salih tarafından yaptırılmıştır. Yine bir Artuklu hükümdarı olan Melik Mahmut'un türbesi de bu caminin avlusunda bulunmaktadır.

SAVUR ESKİ CAMİ

M.S. 369'da kilise ve manastır olarak inşa edilen yapı 11. yüzyılda Artuklular tarafından camiye çevrilmiş ve bir külliye olarak hizmet vermiştir. Caminin ilgi çeken kare kaideli minaresi ve şerefesi sonradan yapıya eklenmiştir.

Melik Mahmut Cami

KIZILTEPE ULU (DUNYASIR) CAMİ

Kızıltepe ilçe merkezi yakınlarında bulunan caminin kitabesinden, 1204'de inşa edilmiş bir Artuklu yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Caminin mimari süslemeleri ve mihrabı, son derece zengin bir taş işçiliğini sergilemektedir. Restorasyon geçiren yapı, günümüzde de hizmet vermektedir.

ŞEYH ÇABUK CAMİİ

Cumhuriyet alanındaki caminin 15. yüzyılda yapıldığı bilinmektedir. Çarpık bir planı olan yapının güneyinde, türbe ya da zikir yeri olduğu düşünülen bir mekan daha yer alır.

PAMUK CAMİİ

Medrese Mahallesi'ndeki yapının altında yağ küpleri bulunmasından ötürü, bir Bizans şapelinin üstüne yapıldığı tahmin edilmektedir. 11. yüzyıla ait kayıtlardaysa Şeyh Mehmed Dinari adlı kişinin yaptırdığı yazılıdır.

REYHANIYE CAMİİ

Çarşı içinde, Ulu Cami ile Şehidiye Medresesi arasındaki Hasan Ayar Çarşısı içinde bulunmaktadır. 1756'da Ahmet Paşa'nın kızı Adile Hanım tarafından yaptırılan cami, 19. yüzyılda bir onarım geçirmiştir.

ABDÜLLATİF (LATİFİYE) CAMİİ

Artuklu Dönemine ait bir 14. yüzyıl yapısıdır. Cumhuriyet Alanı'ndaki caminin minaresi 1845'te Musul Valisi Gürcü Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Taç kapısı çok iyi korunmuş olan caminin minber ve mahfli geç dönem Selçuklu ahşap işçiliğinin özgün örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bunların dışında Savur Kapısı yakınlarındaki 16. yüzyıla tarihlenen Arap (Azap) Cami, Necmeddin Mahallesi'ndeki 17. yüzyıla ait minaresiz Zairi (Şeyh Muhammed Ezzerar) Cami, Diyarbakır Kapı yakınlarındaki bir 18. yüzyıl yapısı olan Hacı Ömer (Halife) Cami, Savur Kapısı'na giden yol üzerindeki Hamit Cami, Necmeddin Mahallesi'ndeki bir 15. yüzyıl Artuklu yapısı olduğu sanılan Şeyh Mahmud Türki (Şeyh Ali) Cami, kent merkezi ve çevresindeki Necmeddin Cami (Maristan Cami), Nizameddin Begaz Cami, Şeyh Salih Cami, Kale Cami, Sultan Hamza Mescidi, Hamidiye Cami, Süleyman Paşa Cami, Tekiye Cami, Muhammet Hakim Mansuri Cami görülebilecek tarihî yapılar arasında sıralanabilir.

MEDRESE VE KÜLLİYELER

HARZEM TACEDDİN MESUD MEDRESESİ

Kızıltepe ilçe merkezine 8 kilometre uzaklıkta bulunan bu Artuklu Dönemi yapısının 13. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Sonraki dönemlerde yapılan eklemelerle büyük oranda değişikliğe uğrayan medreseden günümüze, mescit olarak kullanılan türbesi ile cami mekânı ulaşabilmiştir.

Şehidiye Camisi

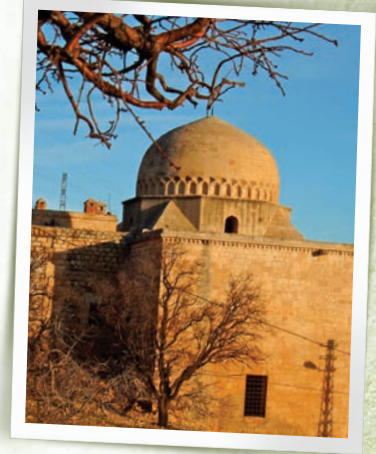
ŞEHİDİYE CAMİSİ VE MEDRESESİ

Şehidiye mahallesinde bulunan cami ve medresenin 13. yüzyılda Sultan Melik Nasruddin Artuk Aslan tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Yapı bir mescidin bulunduğu revak, avlu ve eyvanlı bir medrese planına sahiptir. 1916'da camiye, bugün ayakta duran minaresi eklenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2004 yılında restore ettirilmiştir.

KASIMIYE (SULTAN KASIM) MEDRESESİ

Mardin'in güneybatısında bulunan Kasımiye Medresesi'nin yapımına Artuklu döneminde başlanmış, Akkoyunlu sultanı Sultan Kasım döneminde tamamlanmıştır. Medresenin yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Daha sonraki dönemde Akkoyunlu Hükümdarı Cihangiroğlu Kasım'ın Mardin'deki diğer pek çok yapıyla birlikte bu yapıyı da onarttığı bilinmektedir.

14. yüzyıl Artuklu mimarisinin son dönem özelliklerini yansıtan Kasımiye Medresesi, iki teras üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş, cami ve türbe ile birlikte külliye şeklindedir. Bezemeleri Zinciriye Medresesi ile benzerlik gösteren yapının restorasyonu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Çevre düzenlemesiyle otopark, seyir terasları ve ziyaretçilere hizmet veren birimlerin de bulunduğu medresede, ünlü İslam bilgini sibernetikçi El Cezeri adını alan bir bilim müzesi düzenleme çalışmaları başlatılmış durumdadır.

Kasımiye Medresesi

SITTI RADVİYE (HATUNİYE) MEDRESESİ

Mardin'in Gül Mahallesi'nde bulunmaktadır. On ikinci yüzyılda Melik Kutubeddin İlgazi'nin annesi tarafından inşa ettirilen Hatuniye Medresesi, iki eyvanlı ve revaklı avlulu, iki katlı bir Artuklu yapısıdır. Ana eyvanın yanında bir türbenin bulunduğu camide, Hz. Muhammed (S.A.V.)'e ait olduğu kabul edilen ayak izi sergilenmektedir.

ŞAH SULTAN HATUN MEDRESESİ

Tekke Mahallesi'nde bulunan yapı, Akkoyunlu Hükümdarlığı Döneminde, 16. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. 2007'de restorasyonu yapılan medrese, açık avlulu, iki katlı bir plana sahiptir. Medresenin güneyinde yer aldığı bilinen cami ve tekke ise günümüze ulaşamamıştır. Kuzeyinde ise sebili bulunan bir eyvanı vardır.

EMİNÜDDİN KÜLLİYESİ

Kentin güneybatısında, Mesken Mahallesi'nde bulunmaktadır. Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi ve kardeşi Eminüddin tarafından, 1123'de yaptırıldığı bilinen külliye; cami, medrese, hamam, çeşme, darüşşifa (hastane) yapılarından oluşmaktadır.

Zinciriye Medresesi

ZİNCİRİYE MEDRESESİ

Medrese Mahallesi'nin kuzeyinde yer alan yapı, 1385'de Melik Mecdeddin İsa tarafından yaptırılan bir Artuklu eseridir. Timur ve ordusuyla mücadele etmiş olan Melik İsa, istila sırasında, bir süre bu medresede hapsedilmiştir. Rasathane olarak da kullanılan medrese iki avlulu ve iki katlı olarak kurulmuştur. Sultan İsa Türbesi ve birçok eski kitabenin de görülebileceği medresede girişindeki taş işlemler ve dilimli kubbeler dikkat çekicidir.

MELİK MANSUR MEDRESESİ

Gül Mahallesi'nin kuzeydoğusunda bulunan medresenin 14. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Yıkık durumda olan yapının güneydeki sağlam bölümü, günümüzde mescit olarak kullanılmaktadır. Medrese içinde lahitler bulunmaktadır. Yakınında yer alan Altınboğa, Marufiye ve Savur Kapı medreseleri ise oldukça harap durumdadır.

TÜRBELER VE ZAVİYELER

Kentte yer alan türbeler arasında en önemlileri Cihangir Bey Türbesi ve Zaviyesi, Sultan Hamza Türbesi, Şeyh Kasım Halveti Türbesi, Sultan Musa Türbesi ve Şeyh Hamid Türbesi'dir.

1444-1469 yılları arasında yaptırılan Akkoyunlu Cihangir İbni Ali Bin Karayülük Osman Türbesi, Kasımiye Medresesi yanında yer alan, dikdörtgen planlı iki katlı, kesme taştan inşa edilmiş bir yapıdır.

Yine aynı dönemde yapılan Sultan Hamza Türbesi, haçvari planlı taş bir yapıdır. 1880-1881 yıllarında yaptırılan Şeyh Hamid Türbesi, dört türbe mekânı ve mescit kısmından oluşan bir yapı topluluğudur. Şeyh Kasım Halveti Türbe ve Mescidi ise Yeni Kapı Hamamı yakınında, evler arasındadır. Hazireli, namazgâhlı küçük bir yapı olarak 15. yüzyıldan sonra yapıldığı tahmin edilmektedir.

Mardin'in Mazı Dağı ilçesi, Yüceköy Köyü'nde bulunan Sultan Şeyhmus Türbesi ise çeşitli hizmet mekânlarının olduğu bir külliye içinde yer almaktadır.

Mardin-Diyarbakır yolunun 20. kilometresinde bulunan Sultan Musa Türbesi ve camisi ise, her yıl binlerce kişinin ziyaret ettiği kutsal kabul edilen bir alandır.

Mardin'in Meydanbaşı yakınlarında bulunan Hamza-i Kebir Zaviyesi, 15. yüzyılda yapılmış bir Akkoyunlu yapısıdır. Günümüze sadece türbesi ulaşabilmiştir.

Cihangir Bey Zaviyesi, Kasımiye Medresesi'nin güneybatısında bulunan bir yapıdır. Akkoyunlu Cihangir Bey tarafından 15. yüzyılda yaptırıldığı bilinmektedir.

KİLİSLER

DEYR-UL ZAFARAN MANASTIRI

Milattan önceye tarihlenen bir Sin Mabeti'nin üzerinde kurulduğu bilinen manastırın 4. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Mezopotamya'nın en önemli tarihî yapılarından biri olan manastır, 52 Süryani patriğinin mezarlarının bulunduğu, Süryani Kadim cemaatinin önemli dini merkezlerinden biridir. 4. yüzyıla ait mozaiklerin görülebildiği manastırın girişi 2006 yılında yeniden düzenlenmiş ve hediyelik eşya, kafe gibi birimlerin bulunduğu bir ziyaretçi kabul binası ve otopark yapılmıştır.

Deyr-ul Zafaran Manastır

Deyr-ul Zafaran Manastır

DEYR-UL UMUR MANASTIRI (MOR GABRIEL)

Mardin, Midyat İlçesi'nin 18 km. doğusunda bulunan Deyr-ul Umur Manastırı, Savurlu Mor Samuel ile Kartminli Mor Semun tarafından 397 yılında yaptırılmıştır. Süryani Kadim Cemaati'nin büyük ve ünlü yapılarından birisidir. 7. yüzyılda, metropolitlik merkezi olmuş ve bu durum 1049'a kadar sürmüştür.

Manastıra Mor Semun tarafından barınma ve dua yerleri, İmparator Theodosius zamanındaysa lahitlerin konacağı anıtsal bir yapı, Meryem Ana Kilisesi, Resuller Kilisesi, Kırk Şehit Kilisesi ve Mor Samuel Kilisesi yaptırılmıştır. Theodara Kubbesi ise bir rivayete göre imparatorun kızı Theodora'nın Mor Samuel tarafından iyileştirilmesinden ötürü eklenmiştir. Günümüzde Turabdin Bölgesi Metropolitliği'nin merkezi olan manastır, haftanın her günü belirlenen ziyaret saatleri içinde hizmete açıktır.

SURP KEVORK KİLİSESİ (KIRMIZI KİLİSE)

Mardin Ermeni cemaatinin kullandığı bu kilise, 420 yılında inşa edilmiştir ve Yenikapı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Farklı dönemlerde yapılan onarımlar sonucu ilk biçimini yitiren yapı, apsisindeki taş süslemelerle dikkat çekmektedir.

MERYEMANA KİLİSE VE PATRİKHANESİ

Savur Kapı Mahallesi'nde bulunan kilisenin, 1857 yılında ibadete açıldığı bilinmektedir. Eski Patrikhane binasının bir kısmı, 1914-1915 yıllarında yapılan genişletme çalışmalarında yıkılmıştır. 1988'de Kültür Bakanlığı'na devredilen yapı onarılarak, 1995'den bu yana müze olarak kullanılmaktadır.

MOR BEHNAM (KIRKLAR) KİLİSESİ

Mardin'in Şar Mahallesi'nde bulunan kilise bir 5. yüzyıl yapısıdır. Kilise mükemmel taş işçiliği, 400 yıllık ahşap mihrap kapıları ve 1500 yıllık kök boya baskılı perdeleri, geniş avlusu ve çan kulesiyle görülmeye değer bir yapıdır. 1170'de, kırk şehitlere ait kemiklerin bu kiliseye getirilmiş olması, Hristiyanlar için bu kilisenin önemini arttırır. Günümüzde Mardin Metropolitlik Kilisesi'dir.

Mor Behnam Kilisesi

MOR HIRMIS KİLİSESİ

430'da inşa edildiği bilinen yapı 1552'ye kadar Hristiyanlarca kullanılmıştır. Bu tarihten sonra Nasturiler'e ait olan yapı içinde iki metropolitin mezarı bulunmaktadır.

MOR EVGİN MANASTIRI

Mardin'in Girmeli bucağının 7 kilometre kuzeyindeki yapının inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Halk arasında "Deyr-Marog" olarak bilinen manastır, bölgedeki en eski mağara yapılarından oluşmaktadır.

MOR YUHANON DİLİMOYO SÜRYANİ ORTODOKS KİLİSESİ

370'de inşa edilen kilise, Savur'un Dereiçi (Kıllıt) Köyü'nde bulunmaktadır. 2006'daki onarımın ardından ibadete açılan kilise, köydeki üç kiliseden tek ayakta kalanıdır.

MOR ŞEMUNE KİLİSESİ

Teker Mahallesi'nde bulunan kilisenin 6. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Kapıları Mardin'e özgü nakışlı, demirli, motifli ceviz ağacından olan yapının batı bölümünde bir okul bulunmaktadır. 19. yüzyılda bazı eklemelerin yapıldığı kilise, restorasyon çalışmalarının ardından 2005'de tekrar ibadete açılmıştır.

MOR MİHAYEL KİLİSESİ (BURÇ MANASTIRI)

Burç Manastırı olarak da anılan yapı, bir Süryani Ortodoks kilisesidir. Yeniyol Caddesi'nin alt tarafındaki kilise, kent merkezinin güneyinde, sur dışında bulunur. Süryani kayıtlarına göre Mardin'in en eski kilisesi olan yapının tarihi, 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Mor Yusuf, Mor Mihail ve Mor Siras'a ait mezarlar da burada bulunmaktadır.

MOR PETRUS VE PAVLUS KİLİSESİ

1914'de Patrik II. Abdullah döneminde, Papaz Abdulmesih'in gayretleriyle Petrus ve Pavlus adına yaptırıldığı bilinmektedir. Gül Mahallesi'nde bulunan ve sade bir taş işçiliğine sahip olan kilise, bir Süryani Kadim-Ortodoks-Kilisesi'dir.

MOR YUSUF KİLİSESİ (SURP HOVSEP)

Ermeni Katolik cemaatinin kullandığı kilisenin, 1894 yılında ibadete açıldığı bilinmektedir. Yanında, kendine ait bir ruhban okulu binası bulunan kilise, 21 sütunlu mimarisi, içindeki koro balkonu ve değerli ikonalarıyla tanınmaktadır.

MOR STEFANOS KİLİSESİ

Midyat'ın Güngören (Keferbe) Köyü'ndeki kilise, 8. yüzyılda inşa edilmiş ve vaftizhane olarak kullanılan Vaftizci Mor Yuhanon Kilisesi ile yanyana bulunmaktadır. Klasik anlamda zarif bir mimarisi olan kilise, bölgedeki en güzel köy kiliselerinden biridir.

Mor Stefanos Kilisesi

MOR YAKUB MANASTIRI

Midyat'a bağlı Barıştepe (Salah) Köyü'ndeki manastır, Pers Döneminden kalma bir mabedin üzerine, 400 yıllarında inşa edilmiştir. Mabede ait kemerleri bugün de görmek mümkündür. Manastır 8. yüzyılda Metropolitik merkezi, 1364-1839 yılları arasında da Turabdin Bölgesi için patriklik makamı olmuştur. 1. Dünya Savaşı sırasında boşaltılan yapı, 1965 yılına kadar kullanılmaz bir halde kalmıştır. Bugün eski yapının bir bölümünde hizmet veren manastırın etrafı bağ ve bahçelerle çevrilidir.

MİDYAT MERYEM ANA MANASTIRI

Midyat'a 40 kilometre uzaklıkta Anıtlı Köyü'nün güneyinde yer alan bu manastırın ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak çeşitli söylenceler, kilisenin kuruluşunu Hz. İsa'nın doğumuna yani 1. yüzyıla tarihlendirmektedir.

MOR YAKUP KİLİSESİ (MANASTIRI)

Nusaybin'de Zeynel Abidin Cami'sine bitişik olan Mor Yakup Kilisesi, yörenin en eski yapıtlarından biridir. 1900 yıllık kilisenin bodrumunda Mor Yakup'un granit taştan yapılmış mezarı yer alır. M.S. 328'de Mor Yakup'un ölümünden sonra adına ithafen inşa edilen yapı, bir Mecusi Tapınağı'nın kalıntıları üzerine kurulmuş ve 19. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Belli dönemlerde onarım geçiren kilise; aynı zamanda 326'da kurulduğu bilinen, Dünya'nın ilk üniversitelerinden biri olan Nusaybin Okulu'nu barındırmıştır. Bir dönem Nasturiler'in dini merkezi olan manastırda 2000'li yıllarda başlayan arkeolojik kazılarla gün ışığına çıkarılan çok sayıda eser Gaziantep ve Mardin müzelerinde sergilenmektedir. Önümüzdeki yıllarda restore edilmesi planlanan yapının, Zeynelabidin Cami'siyle aynı avluya alınarak ibadete açılması planlanmaktadır.

MOR EVGİN MANASTIRI (DEYR MARUK)

Yörenin eski yapıtlarından olan Deyr Maruk ve Mor Evgin manastırları Nusaybin'in Girmeli Köyü'nün 7 kilometre kuzeyinde bulunmaktadır. Bölgenin en önemli misyonerlerinden sayılan Mor Evgin tarafından 4. yüzyılda kurulan manastır 500 metre yükseklikte, Turabdin Dağı yamacında, mağara ve yapılardan oluşur. Kale görünümünde olan manastır, Mezopotamya Ovası'na hâkim bir manzaraya sahiptir. Yapının kuzeyinde tavanı yüksek ana kilise, anıtsal bir mezar, güneyinde ise tuğla örme kubbesiyle şapeli bulunmaktadır. 2008'de 35 yıllık bir aradan sonra tekrar ibadete açılan kilise ve manastırın restorasyonu için çalışmalar başlatılmıştır.

Bunların dışında Midyat'ın Altıntaş (Keferze) Köyü'ndeki 6. yüzyılda inşa edilmiş İzozel Kilisesi, Çiftlik Köyü'ndeki şifalı olarak bilinen Mor İliyo Kilisesi, Savur ilçesi, Dereçi Köyü'ndeki Mor Dimet Manastırı, ve il merkezindeki Diyarbakır Kapı Mahallesi'ndeki 4. yüzyılda yapıldığı bilinen Hammara Manastırı görülmeye değer diğer yerler arasında sıralanabilir.

MARDİN'DE ÇARŞI ve HANLAR

KAYSERİYE (BEZESTAN)

16. yüzyılda Akkoyunlu Sultanı Kasım Döneminde inşa edilmiş olan yapı, Ulu Camii'nin kuzeyinde, çarşı içinde bulunmaktadır. Güneyde, çarşı içine açılan bir sıra tonozlu dükkân bulunur. Yapının büyük bir bölümü yıkılmış olmasına karşın dıştaki dükkânların bazıları günümüzde de kullanılmaktadır.

Kayseriye Bezestan

REVAKLI ÇARŞI (TELLALLAR ÇARŞISI - SİPAHİLER ÇARŞISI)

Reyhaniye Camii'sinin batısında bulunan çarşının yapım tarihi bilinmemektedir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın girişimiyle 2002 yılında restore edilmiş ve günümüzde de çarşı olarak kullanılmaktadır.

Kentin eski dokusu içinde yer alan diğer çarşılar; Un Çarşısı, Ayakkabıcılar Çarşısı, Hasan Ayyar Çarşısı, Meşkin Çarşısı, Kasaplar Çarşısı, Bilebil (Bülbüllüler) Çarşısı, Cumhuriyet Çarşısı, Marangozlar Çarşısı, Manifaturacılar Çarşısı, Kuyumcular, Gümüşçüler, Nalburiyeciler, Baharatçılar, Leblebiciler vb. çarşıları olup hala yoğun olarak kullanılmaktadırlar.

KERVANSARAY SÜRÜR HANI

17. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen han, dikdörtgen bir avlu etrafında iki katlı revaklı bölümlerden oluşmaktadır. 2010 yılında restorasyonu tamamlanan yapı, geleneksel Mardin mutfağını sunan lokanta, kafe ve hediyelik eşya satış mağazalarını barındırır.

Dolma

Pilav

MARDİN MUTFAĞI

Mardin Mutfağı; et ile bulgurun, çeşitli sebzelerin nefis bir uyumla bir araya geldiği zengin bir mutfaktır. Yörede yetişen baharatların çeşitliliği kadar sabır ve emek de gerektiren yöresel yemekler; tarçın, kişniş, mahlep, zencefil, yenibahar, sumak, pul biber ve badem gibi katkılarla zenginleşmektedir. Mardin mutfağının bölgede yaşamış hemen hemen tüm uygarlıkların izlerini taşıdığını söylemek yanlış olmaz.

Bölgeye özgü baharatlar kullanılarak hazırlanan yemekler arasında içli köfte, sembusek, ırok, kibe, kite, kuzu çevirme, kaburga ve zerde bulunur.

Farklı çeşitlerde yapılan köfteler (Mardin çiğ köftesi, mercimek köftesi, cevizli içli köfte, güneş köftesi), kebablar (soğan ve patates kebabı), dolmalar (rami dolması, patlıcan dolması, işkembe dolması, kaburga dolması, ebegümece sarması, dut ve lahana sarması) yöre mutfağının en bilinen örnekleridir. Peynir helvası, tarçınlı tatlı, ceviz tatlısı, cevizli helva ve mahlep kurabiyesi de yörenin gözde tatlıları arasında sıralanabilir.

Mardin'de leblebinin de ayrı bir önemi vardır. Şekerli ya da şekersiz farklı baharatlarla tatlandırılıp birkaç kez kavrulan nohutlarla yine yöreye özgü leblebi çeşitleri hazırlanmaktadır. Bunun gibi daha çok kış aylarında tüketimi artan yöreye özgü helva ve şeker çeşitleri de tadılmaya değer lezzetlerdir. Bunlar arasında tarçınlı, bademli, cevizli, susamlı şekerler sıralanabilir. Badem şekeri ve anasonlu şeker de Mardin'in vazgeçilmez tatları arasındadır.

EL SANATLARI

TELKARİ VE KUYUMCULUK

Tel haline getirilmiş gümüş ya da altının kullanıldığı bu el sanatıyla, farklı kalınlıklardaki altın ya da gümüş tellerin ilmek halinde işlenerek ya da tahta üzerine kakılarak, süs ve ziynet eşyaları üretilmektedir. Çok eski bir teknik olan telkari tekniği Mardin'deki eşine az rastlanır kuyumculuk zanaatının en gözde uygulamalarından biridir. Daha çok Midyat bölgesindeki Süryanilerce yaşatılmaya çalışılan telkari, bölgeye özgü çok farklı tasarım ve motiflerle göz alıcı ürünlere dönüşür. Ağırlıklı olarak gümüş işçiliğinde kullanılan telkari, Mardin ve yöresine özgü inci ve altının kullanıldığı çok zarif takılarda da kendini göstermektedir.

Telkari ve Kuyumculuk

Bakırcılık

BAKIRCILIK

Mardin'de bakırcılık kendi adıyla anılan çarşısında varlığını sürdürmektedir. Bölgede eski tarihlerden bu yana kullanılan bakır sofra takımı, sini, kevgir, leğen, ibrik ve su güğümü gibi mutfak eşyalarının tamamı, günümüzde de eskiden olduğu gibi elde üretilmektedir.

ÇÖMLEKÇİLİK

Mardin merkez ve Midyat ilçesinde çok eski yıllardan beri süregelen çömlekçilikte, bölgeye özgü kırmızı toprağın tercih edilmesi, bu zanaatın günümüze kadar ulaşabilmesinin en önemli nedenidir. Bununla birlikte testi ve küplerin evlerin kubbeli tavanlarında kullanılması Mardin'e has tarzın gelişmesinde de önemli rol oynamıştır.

Taş İşlemeciliği

Taş İşlemeciliği

TAŞ İŞLEMECİLİĞİ

Artuklular döneminden günümüze, asırlardır Mardin'e hayat veren taş işlemeciliği, taşın güzelliğini ve kente özgü mimari dokuyu ortaya koymaktadır. Kentteki geleneksel yapıların tümünde görülebilen mükemmel taş işçiliği eskisi kadar olmasa da bugün de varlığını sürdürmektedir.

OYACILIK- BASMACILIK

İğne oyacılığı, Mardin'de oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Eşarplar, mendiller, oda takımları, kırlentler, masa örtüleri bölge kadınları arasında günümüzde de önemini kaybetmeden üretilmektedir. 1500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinen Midyat el nakışları da yine ipek ipliklerle yapılan bir başka el işidir. Lale, Midyat gülü, menekşe, üzüm dalı, bittım bu elişinin en gözde yöresel motifleri arasında sıralanabilir.

Kök boylarla tahta kalıplar kullanılarak yapılan basmacılık da yörede hala geleneksel yöntemlerle sürdürülen bir zanaattır. Daha çok bohça, tablo ve masa örtüsü gibi ürünlerin verildiği basmacılığın, yörede 2500 yıllık bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir.

AĞAÇ OYMACILIĞI

Mardin'de taş işçiliği kadar eski bir geçmişi olduğu sanılan ahşap oymacılığında daha çok masif ceviz ağacı kullanılmakta ve süslemelerinde geleneksel motifler tercih edilmektedir.

SEMERCİLİK

İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle geçmişte önemli bir uğrak ve konaklama yeri olan Mardin'de kervanların ihtiyacını karşılamak için semercilik zanaatı da son derece yaygındı. Eskisi kadar olmasa da yöredeki ihtiyacı, bu zanaatın ilk biçimiyle günümüzde de sürdürülmesine olanak vermektedir.

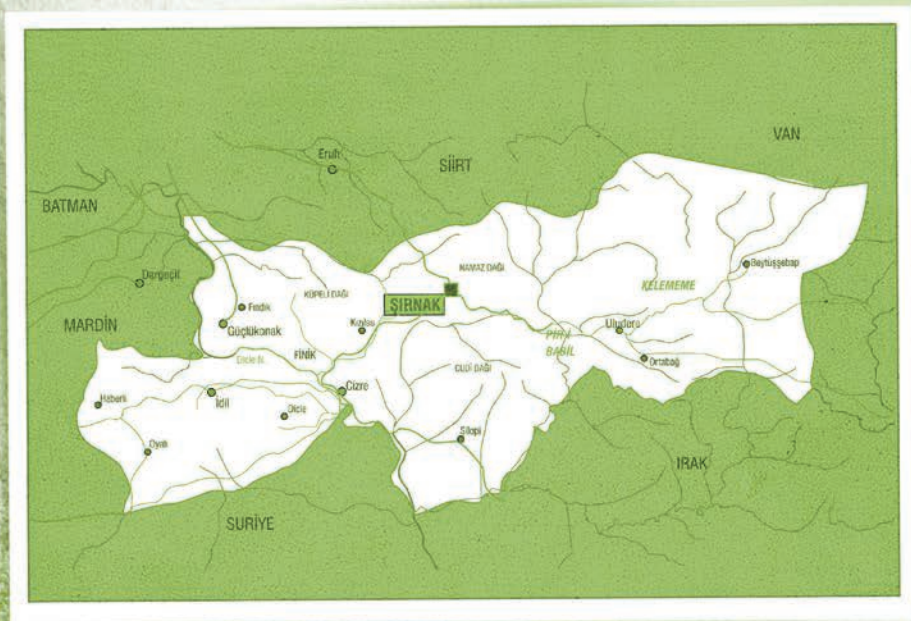
YAPMADAN DÖNME

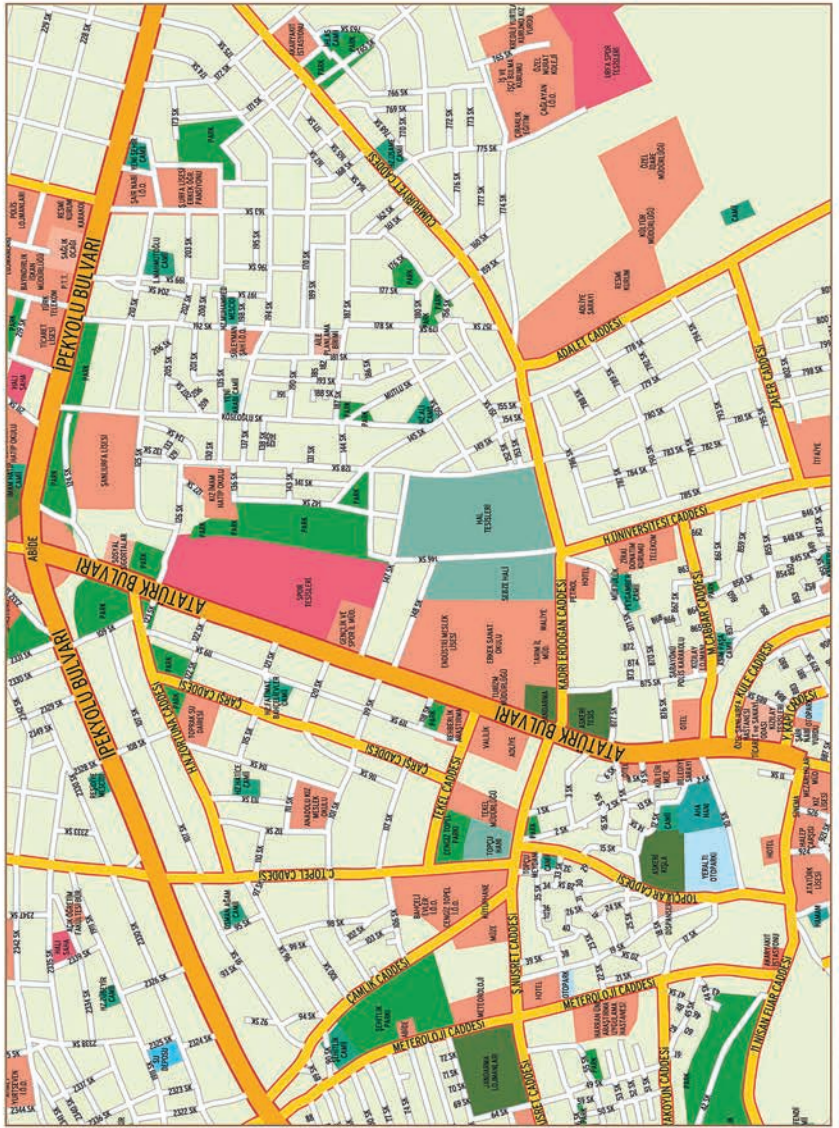
Mardin Müzesi'ni, Deyrulzafaran Manastırı'nı, Kasımiye Medresesi'ni ve Midyat İlçesi'ni görmeden, Badem şekeri, leblebi, ceviz sucuğu tatmadan, Telkariden gümüş işleme almadan, Kiraz Festivali'ne gitmeden dönülmemeli...

Mardin Valiliği	(482) 212 10 06-212 37 41
Mardin Belediyesi	(482) 212 10 49
Mardin Emniyet Müdürlüğü	(482) 212 24 50
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	(482) 212 37 76
Mardin Devlet Hastanesi	(482) 212 10 48
Mardin Artuklu Üniversitesi	(482)213 40 02
Mardin Müzesi	(482) 212 16 64
Mardin Sabancı Kent Müzesi	(482) 212 16 62
Otobüs Terminali	(482) 213 15 49
Tren İstasyonu	(482) 212 51 36
Hava Limanı	(482) 313 34 00
Polis İmdat	155
Alo Jandarma	156
İtfaiye Yangın İhbar	110
Hızır Acil	112

GAP GEZİ REHBERİ 2

ŞIRNAK

ŞIRNAK

Şırnak, 1990 yılındaki bir düzenlemeyle; Siirt'in Güçlükönak; Mardin'in İdil, Cizre ve Silopi; Hakkari'nin Uludere ve Beytüşşebap ilçelerinin bağlı olduğu il statüsüne kavuşmuştur.

Sınırlarının bir bölümü Doğu Anadolu Bölgesi, daha büyük bir bölümü de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Şırnak; kuzeyde Siirt, batıda Mardin, Kuzeydoğuda Van, doğuda Hakkari, güneyde Irak ve Suriye sınırlarıyla çevrilidir.

İlin Doğu Anadolu Bölgesi'nde kalan Şırnak Merkez, Beytüşşebap ve Uludere ilçelerinde kışlar serttir. Karla örtülü gün sayısı güney bölgesine göre daha fazladır. İlin Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Cizre, İdil, Güçlükönak ve Silopi ilçelerinde kışlar daha ılık buna karşın yazlar aşırı sıcaktır.

İklimin karasal olması doğal bitki örtüsü üzerinde etkili olmuştur. Genellikle bozkır olan bitki örtüsü, dağlık alanda yer yer seyrek ormanlara dönüşür. Ormanaltı bitki örtüsünü kurakçıl bitkilerin oluşturduğu bu bölgedeki başlıca ağaç türü meşedir. Özellikle Beytüşşebap ve Uludere civarında bulunan dağların yüksek düzlüklerinde alpin çayırlarına da rastlanır.

Yüzölçümü 7712 kilometrekare olan ilin nüfusu 2010 yılı verilerine göre 430 bin 109. Tarım, hayvancılık ve sınır ticaretinin ekonominin temelini oluşturduğu Şırnak'ta yeraltı zenginlikleri arasında asfaltit büyük bir potansiyele sahiptir.

BİR BAKIŞTA ŞIRNAK

Dağların ortasında bir kent, Şırnak... Namaz Dağı eteklerine kurulu kentin karşısında tüm heybetiyle Cudi Dağı yükselir. Çok eski bir geçmişe sahip olan Şırnak ilinin tarihi Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Nuh Tufanı öncesine uzanır. Tufanı anlatan efsanelerin kimilerinde Nuh'un Gemisi'nin Cudi Dağı'na oturduğu anlatılır. Bu nedenle tufan efsanesi Şırnak kültüründe önemli bir yere sahiptir.

Şırnak'ta Tarih Öncesi Dönemin yaklaşık 12.000 yıl öncesinde kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Şırnak ili sınırları içinde M.Ö. 1000-7000 yıl öncesine ait Neolitik Dönem duvar resimlerine rastlanmaktadır. Kayalara kazınmış dağ keçileri, onları avlayan insan figürleri ve geometrik şekiller, yörenin ilk yerleşim alanlarından biri olduğunu göstermektedir. Babil ve Guti gibi tarih sahnesindeki önemli iki devletin başkenti de bu topraklarda kurulmuştur. Birinci Babil Devleti'nin başkenti Cizre-Kebeli Köyü'nde, Guti (Gudi) İmparatorluğu'nun başkenti olan Bajarkard'ın da Silopi yakınlarında olduğu bilinmektedir.

ŞIRNAK

Toprakları Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan Şırnak'ta, yaşam koşullarını belirleyen en önemli etken iklimdir. Bölgeyi özellikle kış aylarında etkisi altına alan Sibirya-İskandinavya kaynaklı karasal hava kütleleri, yaz aylarında tekrar kuzeye çekilir. Karla kaplı gün sayısı, çevre illere göre çok fazladır. Havanın sert ve yağışın az olması nedeniyle, bölgenin hâkim bitki örtüsü olarak bozuk meşelikler ve daha çok bozkır kendini gösterir. Özellikle Faraşın gibi yüksek yaylalarda alpin çayırlarına dönüşen bitki örtüsü, hayvancılık için çok elverişli koşullar sunar. Tarıma elverişli alanların sınırlı olduğu ilde madencilik, sınır ticareti, küçük esnaflık ve hayvancılık yöre halkının temel geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

İl topraklarını sulayan ve yer yer ülke sınırlarımızı belirleyen Habur Çayı ve Kızılsu, sularını Dicle Irmağı'nda toplar. Sulama amaçlı kullanılan bu kaynakların yanı sıra özellikle Silopi Ovası'nda, zengin yer altı suyu kaynakları da bulunmaktadır.

Genel Görünüm

ŞIRNAK ADININ KAYNAĞI

Kentin adının kökeniyle ilgili bilgiler daha çok söylencelere dayanmaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanına göre; Cizre, Nuh Tufanı'ndan sonra ikinci kez, Nuh ve oğulları tarafından inşa edilmiştir. Yaz aylarında Cizre'nin kızgın sıcağından korunmak için de Şırnak, Şehr-i Nuh adıyla yazlık ve yaylak olarak kurulmuştur. Sözcük önceleri Şerneh, daha sonraları dönüşerek Şırnak biçimini almıştır.

ÇAĞLAR BOYUNCA ŞIRNAK

Şirnak; Guti, Babil, Med, Asur, Pers, Sasani, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Cizre'ye bağlı bir yerleşim birimiyken, 1914'de ilçe olarak Siirt'e bağlanmıştır. 1990'da il statüsüne kavuşmuştur. Şirnak il sınırları içinde kalan bölgenin tarihini anlamak için ilçelerine bakmak gerekir.

Bunlardan biri olan Beytüşşebap ilçesi oldukça eski bir yerleşim birimidir. İsim beyt ve şebap sözcüklerinden türetilmiştir. Arapça bir birleşik isim olan Beytüşşebap, gençlerin evi anlamına gelmektedir. Ta'nin Dağları'ndaki Neolitik Dönemlere ait kaya resimleri, ilçe tarihinin 12.000 yıl öncesine kadar ulaşabileceğini göstermektedir.

Tarihi içinde bu ilçeye sırasıyla, Hurriler'in, Mittaniler'in, Asurlular'ın ve Urartular'ın egemen olduğu bilinmektedir. 1054'de Selçuklular'ın, 1514'de ise Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına giren yerleşimin, 1855'de Erzurum, 1865'de Van iline bağlı bir yerleşim birimi olduğu bilinmektedir. 1887'de ilçe olan Beytüşşebap, 1926'da Siirt, 1936'da Hakkâri ve 1990'da da Şirnak iline bağlanmıştır.

İlin bir diğer ilçesi Cizre'dir. M.Ö. 4000 yıllarından itibaren, Gerzubakarta adıyla Guti Devleti sınırları içinde kalan Cizre'ye bu dönemde kent surları inşa edilmiştir. M.Ö. 1894 yılında I. Babil Devleti yönetimine giren yerleşim, M.Ö. 1595'de Arap egemenliğini tanımıştır. Daha sonra Asurlular, Medler, Persler, Sasaniler, Artuklular, Eyyubbiler, Abbasiler, Selçuklular, Moğollar

Cizre Köprüsü

Han Mahmut Köprüsü - Kasrik / ŞİRNAK

ve 1627'den itibaren de Osmanlı Devleti kontrolüne girmiştir. Önceleri Diyarbakır Sancak Beyliği'ne bağlı olan Cizre 1841'de Musul'a bağlanmıştır. Milli Mücadele Döneminde ise Fransız işgaline karşı büyük başarılar göstermiştir.

M. S. (300 - 400) yıllarında Pers kontrolüne geçen İdil ilçesi ise, mert ve cesur anlamına gelen Hazak adıyla anılmıştır. M.Ö. 311'de Persler'in Büyük İskender'e boyun eğmesiyle bölge Hellenizmin etkisi altına girmiştir. İskenderin ölümüyle Selevkos Krallığı ve ardından da Roma İmparatorluğu topraklarına dâhil olmuştur. Hristiyanlığın doğuşundan sonra yöre halkı bu dini kabul etmiş, M.S. 57'de bölgeye gelen Mor Aday isimli bir havari tarafından Süryanilik yaygın olarak kabul görmüştür. Yakın bir geçmişe kadar ilçe merkezi ve pek çok köy Süryani Kadim Mezhebi'ne bağlıyken, göçlerle Süryaniler'in azalması nedeniyle ilçenin demografik yapısı değişmiştir.

Silopi ilçesi de, belirsiz biçimde Asur, Roma İmparatorluğu ve ardından yöreye hâkim olan Selçukluların izlerini taşımaktadır. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında, Cizre ilçesi ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

Uludere ilçesinin tarihi de diğerlerinden çok farklı değildir. Sırasıyla Urartular Medler, Persler, Romalılar, Arsaklılar ve Sasaniler'in egemenliğine giren ilçe, 1142'de İmadettin Zengin'in ve 1260 yılında Hulagu'nun Hakkâri yöresini ele geçirmesiyle Karakoyunlu Devleti'nin topraklarına dahil olmuştur. 1386'da Timur ve 1502'den itibaren Safevi hâkimiyetini tanıyan Uludere, Kanuni Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

TARİHİN İZLERİ

YEŞİLTEPE HÖYÜĞÜ

Silopi ilçe merkezi, Yeşiltepe Mahallesi'nde bulunan höyükteki ilk yerleşimin M.Ö. 2000'lerde olduğu tahmin edilmektedir. Bugün herhangi bir kazı çalışmasının bulunmadığı höyük ve çevresi, belediye tarafından park olarak düzenlenmiştir.

FİNİK ÖREN YERİ

Güçlükonak ilçesine bağlı Damlarca ve Eskiyaşı köyleri arasında yer alan Finik Ören Yeri, M.Ö. 4000 yıllarına tarihlenmektedir. Dağlık bir bölgede yer alan kentte, saray, zindan, sarnıç gibi yapıların yanında, çok sayıda mağara evi görmek mümkündür. Kenti çevreleyen surların bir bölümünü, Dicle kıyısındaki doğal kaya kütleleri oluştururken, geri kalanının bugün ancak izleri görülebilir. Surlarında Asur ve Gudiler'e ait kabartmaların bulunduğu kalenin kuzeyindeki, 'Borzana Sitiya' adı verilen alanda ve köyün kuzeydoğusunda kayalara işlenmiş kadın erkek figürlerini görmek mümkündür. Dicle Nehri'ne inen gizli su yolu ve su sarnıcı bugün de varlığını sürdürmektedir.

ÇAĞLAYAN KÖYÜ (ŞAH ÖREN YERİ)

Cizre'nin kuzeydoğusunda, Çağlayan Köyü'nde bulunan ören yeri, Cudi Dağı'nın en yüksek noktası olan Çeko'nun eteğinde, sarp bir bölgeye yayılmış durumdadır. Bugün kullanılmayan köyün girişinde, mağaralar, Çağlayan Kilisesi, Antik Döneme ait olduğu düşünülen bir köprü; köyün içinde ise, Şazeh Medresesi bulunmaktadır. Köyün kuzeyinde, kayalar oyularak inşa edilmiş görkemli bir su bendi ve yine köyün yakın çevresinde Duşe, Çeko, Keçi, Kayzer, Kırd ve Hirabe kaleleri bulunmaktadır. Kayzer Kalesi'ne çıkan yolda Asur Kralı Sanherib'e ait olduğu sanılan altı kabartma heykeli görülebilir.

BABİL ÖREN YERİ

Cizre'nin 20 kilometre güneybatısında, Suriye sınırındaki Kebeli Köyü'nde bulunan ören yerinin, çevresini kuşatan surlar dikdörtgen biçimindedir. Dış kaleyi oluşturan bu surlarda yaklaşık 30 burç bulunmaktadır. İç kale ise, daire biçimindedir. 1992'de bölgede yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçen Asur hükümdarlarından birine ait heykel, bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir.

KASRIK ÖREN YERİ

Şırnak-Cizre karayolunun üzerinde, Cizre'ye 6 kilometre uzaklıktaki ören yeri, Gutiler Dönemine ait bir yerleşimdir. Bir boğaz içindeki yerleşmede; tarihi su bentleri, değirmen, kule gibi antik bir kente ait kalıntıları görmek mümkündür. Cizre ve Finik'de yaşayan varlıklı halkın burayı yazlık olarak kullandıkları düşünülmektedir. Tarihî eserlerin büyük ölçüde tahrip olmasına karşın, bölge yöre halkınca daha çok bir mesire alanı olarak kullanılmaktadır.

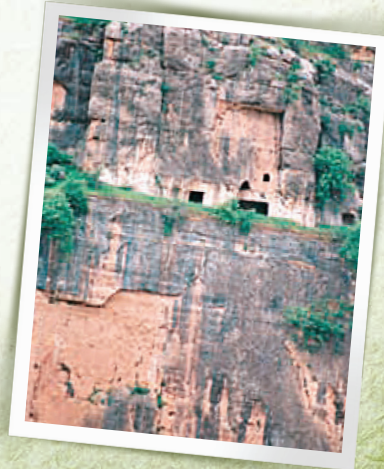
Ören yeri yakınlarındaki, yine Gutiler döneminde yapıldığı tahmin edilen Kasrik Han Mahmut Köprüsü'nün 16. yüzyılda Cizre Beyi Emir Muhammet tarafından onarıldığı bilinmektedir. Bugün bir bölümü yıkık olan köprü'nün, Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından önümüzdeki yıllarda onarılması planlanmaktadır.

HAVİNDİ KAYA YERLEŞİMLERİ

İlçe merkezinin yaklaşık 30 kilometre güneyinde, Oyalı Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Kayalara oyulmuş olan yerleşmede çok sayıda ev, dört su sarnıcı ve bir de cami olarak kullanılmış bir yapı bulunmaktadır. Bugün kullanılmayan bu yerleşme, Hasankeyf'teki kaya yerleşmelerini andırır.

DİRHELER (DEV EVLERİ)

Dev Evleri olarak da bilinen Dirheler, Gabar Dağı'nda örneklerine sıkça rastlanan ve Erken Demir Çağında gözetleme amaçlı yapıldığı kabul edilen taş yapılarıdır. Beytüşşebap Fargoşin yaylasında yer alan bu yapılar, birkaçı bir arada birbirini koruyabilecek yakınlıkta kayalara oyulmuş dev boyutlarıyla göze çarpar.

DEĞİRMEN

Meşe içi Akçay yolu üzerindeki Hoşal Deresi yamacına kurulu yapının ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Su kanalı, kulesi ve değirmen bölümlerinden oluşan yapının günümüze ancak duvarları ulaşabilmiştir.

YIKIK HAN (HANI GRABE)

Şırnak-Cizre yolu üzerindeki Kızılsu Köyü'nde bulunan hanın yapım tarihi bilinmemektedir. Kuzey ve güney duvarlarının bir kısmı yıkılmış durumdadır.

DAĞYELİ HANI

Siirt-Cizre karayolunun batısında bulunan yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Kuzey ve doğu yönü duvarla çevrili olan, güney ve güneybatısında kapalı mekânların bulunduğu hanın, İlisu Baraj Gölü içinde kalacağı bilinmektedir.

KAVUNCU (NANİV) HANI

Şırnak'a yaklaşık 25 kilometre mesafedeki Kavuncu Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Hangi tarihte kim tarafından yapıldığı bilinmeyen hanın, günümüzde giriş kapısının bulunduğu kuzey duvarı yıkılmış durumdadır.

ŞIRNAK'IN KASIRLARI

Genellikle 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl başına tarihlenen bu yapılar, Şırnak ili ve ilçelerindeki yerel mimariyi yansıtan en belirgin sivil mimari örnekleridir. Zaman içindeki müdahaleler ve bakımsızlık nedeniyle, bugün büyük bir bölümü kullanılmaz haldeki bu yapıların genelde kesme taştan yapılmış olmaları, kapıları kemerli ve birbirleriyle geçişli genellikle 100'den fazla oda sayısına sahip olmaları, en belirgin ortak özelliklerini oluşturmaktadır. Bunlar arasında Abdurrahman Ağa Kasrı en ünlülerinden biridir. Gazipaşa Mahallesi'nde bir 19. yüzyıl yapısı olan kasır 360 odalı olarak inşa edilmiştir. Beş yılda tamamlandığı bilinen yapı, çeşitli müdahalelerle bugün eski görkemini yitirmiş durumdadır. Bu gösterişli yapılardan bir diğeri de İdil ilçesindeki Aladino Kasrıdır. İlçe yakınlarından geçen Dicle Nehri'nin karşı kıyısında bulunan yapıya, ulaşım güç şekilde sağlanır. Büyük bir kaya kütlesi üzerine tek katlı, nehri gören cephesi üç kemerli olarak inşa edilen yapının bugün üst örtüsü yıkılmış durumdadır. Günümüze sağlam bir şekilde gelebilmiş Telloğlu Kasrı ise Silopi ilçesine bağlı Görümlü Beldesi'nde bulunmaktadır.

Bunların dışında il merkezi İsmetpaşa Mahallesi'ndeki yüz odalı Muhammed (Mehmed) Ağa Sor Kasrı, 20. yüzyıl başlarında yapılmış; Yusuf Ağa Kasrı, yine 20. yüzyıl başlarında iki yüz odalı olarak inşa edilmiştir. Süleyman Ağa Kasrı, Gazipaşa Mahallesi'ndeki Osman Ağa Kasrı, Cizre Dağkapı Mahallesi'nde Hamidiye Binbaşısı Fettah Ağa tarafından yaptırıldığı bilinen Mehmet Ağa Kasrı görülmeye değer örnekler arasında sıralanabilir.

CİZRE SURLARI VE CİZRE KALESİ

Cizre'yi çevreleyen, gemi biçimindeki surların büyük bir bölümü günümüzde yıkık durumdadır. Bu surların yaklaşık M.Ö. 4000 yıllarında Asur ya da Gutiler Döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Dicle kıyısında surlarla çevrili kentin etrafındaki geniş hendeklerden, bir zamanlar savunma amaçlı olarak Dicle Nehri'nin akıtıldığı bilinmektedir. Bundan ötürü kentin adının Arapça'da "ada" anlamına gelen "Cezire" sözcüğünden kaynaklandığı tahmin edilir. Bağdat Kapısı, Diyarbakır-Mardin Kapısı ve Sarayburnu Kapısı adıyla üç kapısı bulunan kent surlarının, Sarayburnu Kapısı'nda karşılıklı iki aslan kabartması görülmeye değerdir.

Cizre Kalesi ise surların kuzeyinde ve Dicle kıyısında yer almaktadır. Üç kademeli olarak inşa edilen kalede Seyfiyye Medresesi, Develer Hanı bir saray ve bir de zindan binası bulunur ve günümüzde sınır jandarma tabur komutanlığına hizmet vermektedir. Birinci derecede sit alanı olan kale Osmanlı Dönemi'nden bugüne kadar askeri amaçlı olarak kullanılmıştır. Kalenin boşaltılarak içindeki tarihi Hamidiye Kışlası'yla birlikte restorasyonu planlanmaktadır.

Cizre kent merkezinde yer alan tarihi camiler, Mushafireş Cami, Ş. Said Merhum Cami ve Meydan Cami'dir. Yerleşmenin geleneksel dokusu içinde yer alan konutlar genellikle bazalttan inşa edilmiştir.

Cizre Kalesi

MİR (CENCEKİR) KALESİ

Uludere ilçesi Şenoba beldesi yakınlarındaki Hezil Çayı kıyısında bulunmaktadır. Kale hakkında herhangi bir bilgi günümüze ulaşabilmiş değildir.

SAİD BEY KALESİ

Silopi'nin Gireçulya Köyü'nde bulunan kalenin, 1800 yıllarında Bedirhan Bey tarafından yaptırıldığı tahmin edilir. İçinde çeşitli yapılara ait kalıntıları görmek mümkündür.

YAFES KÖPRÜSÜ

Artukoğulları Döneminde yani 13. yüzyılda yapıldığı sanılan bu beş gözlü köprünün, uzunluğu 141, eni 8,3 metredir. Köprü, üzerine işlenmiş astrolojik burç kabartmaları ve kufi yazıları ile tanınmaktadır. Burada on iki burç üzerine sekiz gezegen kabartması yerleştirilmiştir. Köprünün günümüze, ancak batı kıyısındaki ilk kemeri ve nehrin ortasında da iki ayağı ulaşabilmiştir. Nehir yatağının yer değiştirmesi nedeniyle bugün Suriye topraklarındadır.

AKABİN KÖPRÜSÜ (FEVZİ ÇAKMAK KÖPRÜSÜ)

Cizre'de bulunan köprünün Kudbeddin Mevlut Han (1159–1170) tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Dört kemerli ve iki gözlü olarak kesme ve moloz taştan inşa edilen köprü üzerine, aslan ve oğlak kabartmaları işlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Mareşal Fevzi Çakmak tarafından onartılan köprü, bu nedenle Fevzi Çakmak Köprüsü olarak da anılmaktadır. Bu onarım sırasında köprü üç büyük kemer ve iki gözlü olarak yenilenmiştir. Günümüzde çevresinde yoğun bir gecekondü yapılaşması nedeniyle, dere yatağı tamamen toprakla doldudur.

PAVAN KÖPRÜSÜ

Güçlükonak ilçesi yakınlarında Pavan Deresi üzerinde bulunmaktadır. Yapım tarihi bilinmeyen bu üç gözlü köprünün yarısı yıkılmış durumdadır.

CEM'A (BİRLİK) KÖYÜ TAŞ KÖPRÜSÜ

Silopi merkeze bağlı Birlik Köyü yakınlarında Cuma Deresi üzerindeki köprüden, günümüze, yalnızca iki yakadaki ayakları ulaşmış durumdadır. Köprünün yapım tarihi bilinmemektedir.

GÖRÜMLÜ KÖPRÜSÜ

Silopi'ye bağlı Görümlü Beldesi'nin kuzeyinde bulunan köprü, günümüze kadar sağlam ulaşabilmiş ender köprülerden biridir. Görümlü Çayı üzerindeki bu tek kemerli köprünün yapıldığı dönem hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

BÜRÜCEK KÖPRÜSÜ

Cizre-Şırnak yolu üzerindeki köprünün ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Yaklaşık 5 metre uzunluğundaki köprü günümüzde yıkık durumdadır.

SERİ BERZANE SU SARNICI

Şırnak merkezine 7 kilometre mesafedeki sarnıcın yapım tarihi bilinmemektedir. Kayalara oyularak yapılan sarnıç, halk arasında "Kâfirin Tandırı" olarak da bilinmektedir.

SITTI NEFİS PINARI

Cizre Merkez Yafes Mahallesi'nde bulunmaktadır. Büyük ölçüde sağlam olan yapının su kaynağı bugün çok azalmış durumdadır.

MÜZELER

İSMAİL EBUL-İZ EL CEZERİ CİZRE MÜZESİ (ESKİ BELEDİYE BİNASI)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yerel yönetim binası olarak inşa edilen müze binası, Cizre Kaymakamlığı tarafından restore edilerek, 1997 yılında özel müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. İlçe genelinden toplanan arkeolojik ve etnoğrafik eserlerin sergilendiği müzede, Cizre'nin 6000 yıl öncesine uzanan geçmişi; Babil, Asur, Med, Guti, Selçuklu, Osmanlı, Rum, Arap, Emevi, Abbasi dönemlerine ait eserlerle izlemek mümkündür.

Cudi Dağı

DOĞAL GÜZELLİKLERİ

CUDİ DAĞI

Torosların güneyinde Şırnak ve Silopi arasında uzanan Cudi Dağı, 2114 metrelik bir yüksekliğe sahiptir. Dağın doğusundan batısına uzanan fay hattı da bu dağa çok engebeli ve sarp bir görünüm kazandırmıştır.

Nuh'un Gemisi'nin oturduğu yer olarak pek çok söylenceye konu olması, heybetli Cudi Dağı'nı tüm dünyada tanınır hale getirmiştir. Bunun yanı sıra Cudi için yörenin doğal zenginliğinin önemli bir parçası olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Beytüşşebap ilçesinde bulunan Faraşın Yaylası ise bölgede görülmeye değer yerlerden biridir. Doğa turizmi için yine Cudi Dağı, Şahköy Çağlayanı, Herekol Dağı elverişli alanların başında gelir.

İlin en önemli akarsuyu olan Kızılsu, Habur ve Hezil çayları ve bunların beslediği Dicle Nehri, kano ve rafting sporları için elverişlidir. Ayrıca Kızılsu Çayı'nda sportif olta balıkçılığı da yapılmaktadır. Cudi Dağı ve çevresinin bir başka önemli yanı da zengin bitki çeşitliliğiyle ülkemizdeki önemli coğrafyalardan biri olmasıdır. Dağın yaban hayvanları için elverişli barınaklar sunan orman kuşağına giren dağlık kesimlerinde, tilki, tavşan, çulluk, keklik, ördek, kaz, turna ve bildircina sıkça rastlanmaktadır.

HİSTA KAPLICASI

Geçmişinin Hz. Süleyman'a kadar uzandığına inanılan kaplıcadır. Güçlükonak ilçesi, Düğünürdu Köyü yakınında, Dicle Irmağı kıyısında bulunmaktadır. Irmağın karşı kıyısında da Mardin ili sınırları içinde kalan Germiab Kaplıcası'nın bulunduğu bölgede, su sıcaklığı en yüksek olan kaplıca 67 °C su sıcaklığıyla Hista Kaplıcasıdır. Kaplıcada kalsiyum ve sülfür içeren suyun debisi, saatte ortalama 7 litredir. Romatizmal hastalıklar ile bazı kadın hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Uzun yıllardan bu yana hizmet veren kaplıcada yapılan araştırmalar debinin arttırılabileceğini göstermiştir.

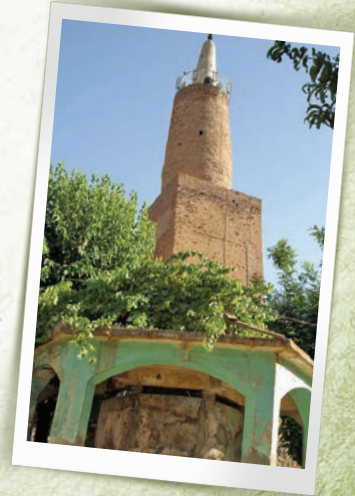
Bölgedeki en büyük tesislerin bulunduğu kaplıcada, 2006'da yeni tesisler inşa edilmiştir. Hizmet kalitesini ve kapasitesini artıran bu tesislerde; 75 oda, 200 yatak, iki büyük jimnastik salonu, yüzme havuzları, iki sauna, iki buhar odası, iki Türk hamamı, kafe ve lokanta bulunmaktadır. Hista Kaplıcası yaz aylarında, özellikle çevre illerden gelen ziyaretçilere hizmet vermektedir.

Sıcak yeraltı suyu kaynakları bakımından zengin sayılabilen Şırnak'taki diğer kaplıcalar, Hista Kaplıcası kadar büyük olmasa da sınırlı kapasiteyle hizmet verebilmektedirler. Bunlardan biri olan Nasfaran Kaplıcası, Kumçatı Beldesi'ne birkaç kilometre uzaklıkta yer almaktadır ve biri çamur banyosu olmak üzere iki banyo ve bir içme bulunmaktadır. Zümrüt Kaplıcası ise Beytüşşebap ilçesine bağlı, Ilıcak Köyü'nde bulunur. Yaklaşık 40 derece sıcaklıktaki kükürtlü su, tortusu fazla olduğundan içilmemektedir ancak banyosunun romatizmal hastalıklarla, cilt ve böbrek hastalıklarına iyi geldiği düşünülmektedir. Bir diğer kaplıca da il merkezine 30 kilometre mesafedeki Besta Kaplıcası'dır. Biri çamur diğeri su olmak üzere iki banyosu bulunan kaplıcaya araç yolu olmadığından, yaya olarak ya da binek hayvanıyla ulaşılabilmektedir.

İNANÇ TURU

CİZRE ULU CAMİ

Ulu Cami Hz. Ömer Döneminde 639 yılında eski bir kiliseden camiye dönüştürülmüş olan bir yapıdır. Abbasiler Döneminde onarım gören caminin, daha sonraları Emir Ali Sencer tarafından da 1160'da onartıldığı bilinmektedir. Yapıya dikdörtgen kaide üzerindeki yuvarlak gövdeli minaresi 1156'da eklenmiştir. Giriş kapısı üzerine Kuran'dan ayetlerin işlendiği caminin,

Cizre Ulu Cami

üzerinde gümüş ve bakır işlemler, kufi yazılar bulunan demirden yapılmış gösterişli giriş kapısı da 1983'de sergilenmek üzere Topkapı Sarayı Müzesi'ne götürülmüştür. Kapı tokmaklarıyla ünlü Cizre Ulucami kapısını süsleyen tokmakların da eşine az rastlanır güzellikte olduğunu söylemek gerekir.

ŞERİF CAMİİ

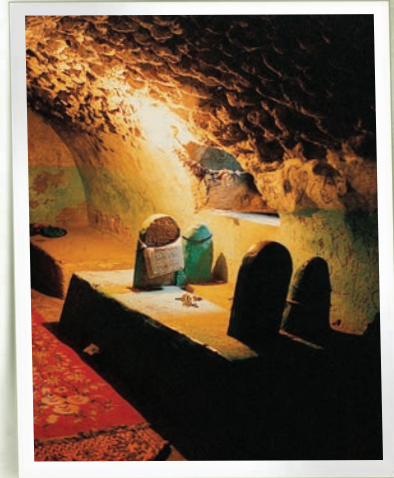
Silopi'ye bağlı Birlik (Cuma-Cem'a) Köyü yakınlarında bulunan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İki duvarı tamamen yıkılmış olan yapı, bütünüyle taştan inşa edilmiştir.

NUH PEYGAMBER CAMİ VE TÜRBESİ, EBUL İZ EL-CEZERİ TÜRBESİ

Cizre'nin Dağkapı Mahallesi'nin bulunduğu tepenin üzerindeki caminin ve türbenin ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Farklı kaynaklarda, eski bir sinagog kalıntısı üzerine yapılmış bir kilisenin, 639'da camiye dönüştürüldüğü belirtilse de yapı günümüze kadar çok sayıda büyük onarım geçirdiğinden ilk halini koruyamamıştır. Türbe ve Cami, Şırnak Valiliği'nin öncülüğünde, 1996'da neredeyse yeniden yaptırılmıştır. Bodrum katında bulunan Nuh Peygamber'in mezarı ise üzerine özel ahşap oyma lahdi korunarak, çevresi yeniden düzenlenmiştir. Aynı külliye içinde 12. yüzyılda yaşamış özellikle fizik ve mekanik alanında önemi bir İslam bilgini olan İsmail Ebul İz El Cezeri'nin de türbesini görmek mümkündür.

Ebul-iz El Cezeri Türbesi

Mem-u zin Türbeleri

MECİDİYYE CAMİİ VE MEDRESESİ

Cizre, Kale Mahallesi'nde bulunan cami ve medresenin Cizre Beyleri'nden Emir Mecdud din tarafından, 19. yüzyıl başlarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir. 1960'lı yıllarda şadırvan ve okuma bölümleri eklenen yapı, yakın tarihte de onarım görmüştür.

SÜLEYMANİYE CAMİİ VE MEDRESESİ

Bugün Cizre'de Muhammet Nuri Camii adıyla da anılan yapı, 1573-1583 yılları arasında Emir Muhammet İbn Emir Şah Alibeg ve İbn Emir Bedreddin tarafından yaptırılmıştır. 1891 ve 1972'de onarım gören cami, günümüzde de hizmet vermektedir.

NUH NEBİ CAMİİ VE MEDRESESİ

Silopi ilçe merkezine 2 kilometre uzaklıkta, Birlik Köyü'nde bulunan cami ve medrese, köyün güney batısındaki mezarlık içinde bulunmaktadır. Ne zaman yapıldığı bilinmeyen caminin, Nuh Peygamber'in ovaya indiği yerde kurulduğuna inanılmaktadır.

ABDALİYE (MİR ABDAL) MEDRESESİ, MİR ABDAL CAMİİ VE MEMU ZİN TÜRBELERİ

Cizre'de bulunan medrese ve caminin 1437 yılında Cizre beylerinden Emir Abdullah (Abdal) İbn Abdillah İbn Seyfeddin Boti tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Medrese büyük bir meşit, dershaneler, yemekhane ve yatakhane birimlerinden oluşmaktadır. Güneydeki odaların altında da efsanelere konu olan Mem ve Zin'e ait olduğuna inanılan türbeleri yer alır. Bu alanın restorasyon projeleri GAP İdaresi, Çekül Vakfı ve Cizre Kaymakınlığı'nın işbirliğiyle 2006-2008 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve bugünkü halini almıştır.

ŞAZE H MEDRESESİ

Cizre ilçesine bağlı Çağlayan Köyü'nde bulunan medrese, Cizre Beyi Mecdud din İbn Emir Abdal tarafından yaptırılmıştır. Kitabesi günümüze kadar ulaşamadığından yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir, ancak 18. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir.

Ahmed El-Cezeri Türbesi

Ahmed El-Cezeri Türbesi

KIRMIZI MEDRESE VE ŞEYH AHMED EL-CEZERİ TÜRBESİ

Cizre'nin Dağkapı Mahallesi'nde bulunan medresenin, Cizre Beyliği Döneminde Azizan Beyi II. Şeref tarafından, 15. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Anadolu Selçuklu mimarisinin belirgin özelliklerini gösteren medrese sur kalıntıları üzerine inşa edilmiştir. Yapımı sırasında kullanılan kırmızı tuğlalar nedeniyle Kırmızı adını alan medrese, iki eyvanlı ve tek katlı olarak planlanmıştır. Dönemin ünlü müfessir, yazar-şairi olan Şeyh Ahmet El-Cezeri'nin Türbesi de Kırmızı Medrese'nin mescidine yakın bir bodrum bölümündedir.

GAP İdaresi, Çekül Vakfı ve Cizre Kaymakınlığı'nin işbirliğiyle 2007'de restorasyonu tamamlanan medresenin içi, İnanç Müzesi, cami, İnanç Kütüphanesi ve okuma salonu yeniden düzenlenmiştir.

Kırmızı Medrese

FAKİ TEYRAN MEDRESESİ VE FİNİK ZAVİYESİ

Güçlükonak Damlarca Köyü sınırları içerisinde yer alan cami, halk arasında Faki Teyran Medresesi olarak da bilinmektedir. Kuzey cephe duvarının tamamı yıkık olan caminin karşısındaki yamaçta ise Finik Zaviyesi bulunur. Her iki yapı da Kültür Bakanlığınca tescillenmiştir.

KİLİSELER

MERYEM ANA KİLİSESİ

İdil ilçe merkezinde bulunan kilisenin, M.S.57 yılında yani Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmaya başladığı yıllarda inşa edildiği düşünülmektedir. Sütunlarla çevrili, kale görünümündeki kiliseye çan kulesi sonradan eklenmiştir; ayrıca 150 yataklı bir de misafırhanesi bulunmaktadır. Suryani Ortodoks cemaatine ait kilisenin restorasyonu, 2008'de tamamlanarak yeniden ibadete açılmıştır.

MOR CORCİS KİLİSESİ

İdil kent merkezinde bulunan kilisenin, M.S. 303'de inşa edildiği tahmin edilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda restore edilmiş ve çevre düzenlemesi yapılmıştır.

MOR ŞEMUN KİLİSESİ

Bir dönem cezaevi ve kahvehane olarak da kullanılan yapı, İdil ilçe merkezinde bulunmaktadır. Kilisenin inşa tarihi bilinmemektedir.

MOR YAKUP KİLİSESİ

İdil ilçesine bağlı Öğündük Köyü'ndeki kilisenin, M.S. 600 yapıldığı tahmin edilmektedir. Daha çok bir manastır planına sahip olan kilise, bugün kullanılabilir durumda ve ziyarete açıktır.

MOR ADAY KİLİSESİ

İdil ilçesi, Öğündük Köyü'ne bağlı Basak mezrasında bulunan kilisenin inşa tarihi bilinmemektedir. Eski bir Süryani yerleşimi olan köy, 19. yüzyıl sonlarında terk edilmiştir. Bu tarihten sonra bir süre ev olarak kullanılan ve çeşitli eklemeler yapılan kilise, günümüzde kullanılmamaktadır.

MOR KAVMI KİLİSESİ

İdil ilçesindeki bir başka kilise de Mor Kavmi Kilisesidir. Sıvalı olan duvarlarına kök boya ile yapılmış kırmızı ağırlıklı figür ve süslemeler görülmeye değerdir.

HABERLİ KÖYÜ KİLİSELERİ

İdil ilçesi, Haberli Köyü yakınlarındaki bir Süryani kilisesi olan Mor Dodo Kilisesi, farklı dönemlerde onarım görmüş ve yapılan çeşitli eklentilerle günümüzde de ibadete açıktır. Yapının güneyinde bulunan bir başka kilise de Mor Eseyo Kilisesidir. Yapım tarihi bilinmeyen kilisenin farklı dönemlerde onarıldığı bilinmektedir. Köydeki bir başka kilise de Mor Şalito Kilisesi'dir. Yapım tarihi bilinmeyen yapı, 2006 yılında bölgede yaşayan Süryani cemaatince onarılmıştır. Mor Tuğma Kilisesi de yine Haberli Köyü'ndeki bir başka kilisedir ve günümüzde de kullanılmaktadır. Mor İsmiņu Kilisesi ise, aynı köyün güneyindeki mezarlığın yakınında bulunmakta ve ibadete açıktır. Mor Barsavmo Manastırı, köyün güney doğusunda belli bir mesafede inşa edilmiştir. Badem ağaçları arasında bir yükseltiyeye kurulmuş olan yapının yanında bir çan kulesi, kuzeydoğusunda ise bir anıt mezar bulunmaktadır. Mor Meryem Kilisesi ise köyün güneyinde bir yamaca kurulu ve bugün de kullanılmaktadır.

DEDELER KÖYÜ KİLİSESİ

Silopi ilçesi Dedeler Köyü yakınındaki yapının M.S. 1. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Üst örtüsü ve duvarlarının bir kısmı yıkılmış olan kilise günümüzde kullanılmamaktadır.

MART ŞUMUNİ KİLİSESİ

Silopi'ye bağlı Aksu (Herbol) Köyü'nde bulunan kilisenin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Defneciler küçük çaplı tahribata neden olsa da günümüze kadar ayakta kalabilmiştir.

GERAMON (HALMUN, ELAMUN) KİLİSESİ

Uludere ilçesi Andaç Köyü'ne bağlı Yarma Mahallesi, önceki adı Geramon olan eski bir Nasturi yerleşmesidir. Burada bulunan Geramon Kilisesi'nin ise, ayakta kalabilmiş bir Nasturi kilisesi olarak Hristiyanlık tarihinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

ŞIRNAK MUTFAĞI

Şırnak mutfağında ağırlıklı olarak et, buğday ve süt kullanılır. Yörenin en ünlü yemekleri arasında mumbar dolması, keşkek, perde pilavı, sirik, serbıdev, hekeheşandi, şımşıpe, kipe, kadgı difse, gutilik ve meyreyi sıralamak mümkündür. Bununla birlikte yine yöredeki en çok bilinen tatlılar arasında kuliçe, şirani, gezu, fireydin, bırınzer, kenger tatlısı gelir.

EL SANATLARI

Bölgede kilim, halı ve heybe dokumacılığı geleneksel uğraşlar arasındadır. Koyun ve keçi tüyleri kullanılarak Şal-Şepik şalları dokunur. Beytüşşebap ilçesinde üretilen kilimler ise oldukça ünlüdür.

ŞAL-ŞEPIK

Avrupa'nın Uzakdoğu'yla ticaret yaptığı dönemden günümüze kadar üretilen bir dokuma kumaştır. Ana maddesi tiftiktir. Bunun dışında yün, pamuk ve iplik de kullanılır. Genelde her motif özel bir anlama sahiptir. Halkın tercihlerine göre dokunduğu gibi kişiye özel tasarımlar da yapılabilir.

YAPMADAN DÖNME

Hız. Nuh ve Mem-u Zin Türbesi'ni, Karsık Boğazı'nı görmeden, Şal-Şepik almadan, perde pilavı yemeden dönmemelidir!

Şırnak Valiliği	(486) 216 10 97
Şırnak Belediyesi	(486) 216 12 05
Şırnak İl Kültür Müdürlüğü	(486) 216 20 89
İl Turizm Müdürlüğü	(486) 528 71 03
Şırnak Üniversitesi	(486) 216 82 41
Hastane	(486) 216 13 61
Polis İmdat	(486) 216 40 01
Alo Jandarma	(486) 357 20 66
İtfaiye Yangın İhbar	110
Hızır Acil	112